

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Problematika pěstounské péče pohledem dlouhodobých pěstounů

Vypracovala: Jana Princová
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa, Ph.D.
České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 12. července 2019

Jana Princová

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. et Mgr. Jiřímu Kressovi, Ph.D. za trpělivost, cenné rady i odborné vedení. Také bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a v neposlední řadě vyjádřit své díky všem respondentům, kteří se účastnili mého výzkumu.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje aktuální problematice pěstounské péče.

Jsou zde zjišťovány zkušenosti dlouhodobých pěstounů se specifickými situacemi, které mohou nastat po přijetí dítěte do rodiny, názor na aktuální situaci v oblasti náhradní výchovy, především pěstounské péče a na legislativní změny, které proběhly v posledních letech a týkají se pěstounské péče. V teoretické části je v první kapitole popsána rodina, vývoj dítěte, socializace a v neposlední řadě jaké jsou nejčastější typy ohrožení dítěte. Další kapitola zahrnuje systém náhradní výchovy, ale zejména péči pěstounskou. Teoretickou část zakončuje kapitola, která se věnuje přímo dítěti v pěstounské péči a specifickým situacím, které mohou nastat. V empirické části je použit kvalitativní výzkumný design. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsou zjišťovány názory dlouhodobých pěstounů na danou problematiku.

Klíčová slova:

Pěstounská péče, náhradní rodičovství, kvalitativní výzkum, dítě, legislativa, rodina, rodinné změny, odborné instituce.

Abstract

Present bachelor thesis follows the current issue of foster care. The experience of long-term foster parents with specific situations, that may occur after the child's admission to the family, opinion on the current situation in the field of substitute raising, especially foster care and the legislative changes, that have taken place in recent years and related to foster care. In the theoretical part, the first chapter describes the family, the development of the child, socialization and last but not least, what are the most common types of endangering the child. The next chapter includes the system of substitute raising, especially foster care. The theoretical part concludes with a chapter that deals directly with the child in foster care and specific situations that may occur. The qualitative research is used in the empirical part. Using semi-structured interviews, are examined opinions of long-term foster parents on the given issue.

Key Words:

Foster parents issue, foster care, substitute parenthood, qualitative research, child, legislation, family, family changes, professional institutions.

Obsah

ÚVOD.....	4
I. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	6
1 Rodina a dítě.....	6
1.1 Vymezení pojmu rodina	6
1.2 Typy rodiny	6
1.3 Rodičovství.....	7
1.4 Vývoj dítěte	7
1.5 Typy ohrožení dítěte.....	10
1.5.1 Psychická deprivace.....	11
1.6 Socializace.....	12
1.6.1 Druhy socializace:.....	13
1.6.2 Socializační činitelé	13
2 Systém náhradní výchovy.....	16
2.1 Historie náhradní výchovy	16
2.2 Ústavní péče	17
2.3 Náhradní rodinná péče.....	19
2.3.1 Legislativní rámec náhradní rodinné péče	19
2.3.2 Druhy náhradní rodinné péče.....	20
2.3.3 Pěstounská péče	22
3 Dítě v pěstounské péči.....	30
3.1 Náhradní rodičovství	30
3.2 Specifika práce s dítětem v pěstounské péči	31
3.2.1 Dítě přichází do rodiny	31
3.2.2 Škola	31
3.2.3 Biologické děti pěstounů.....	32
3.2.4 Specifické chování dítěte v pěstounské péči.....	32

3.2.5	Výchova vlastního dítěte a dítěte v pěstounské péči.....	34
3.2.6	Biologičtí rodiče dětí v pěstounské péči	34
3.3	Desatero doporučení pro zájemce o pěstounskou péči.....	35
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	36
4	CÍL VÝZKUMU	36
5	VÝZKUMNÉ OTÁZKY A VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	36
6	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	37
6.1	Metoda sběru dat	37
6.2	Výběr účastníků výzkumu.....	38
6.2.1	Základní charakteristika rodin:	38
6.3	Etické aspekty výzkumu.....	40
6.4	Analýza rozhovorů	40
7	Výsledky výzkumu	42
7.1	Interpretace analyzovaných dat	42
7.1.1	Rodinné změny	42
7.1.2	Výchova a výchovné problémy	43
7.1.3	Biologická rodina.....	44
7.1.4	Spolupráce s institucemi	45
7.1.5	Podpora státu.....	46
7.1.6	Zkušenost s pěstounskou péčí.....	46
7.1.7	Náhradní výchova	48
7.1.8	Motivace k pěstounské péči	48
7.2	Odpovědi na výzkumné otázky	48
7.3	Limity během výzkumu.....	49
8	DISKUZE.....	50
9	ZÁVĚR.....	54
10	SEZNAM LITERATURY A DALŠÍ ZDROJE.....	56

11 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	60
12 SEZNAM GRAFŮ	60
13 SEZNAM OBRÁZKŮ	60
14 SEZNAM TABULEK	60
15 SEZNAM PŘÍLOH	61
16 PŘÍLOHY	62

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku pěstounské péče pohledem dlouhodobých pěstounů. Téma jsem si vybrala proto, že je mi osobně blízké. Sice nepocházím z pěstounské rodiny, ale většinu života jsem s dětmi z pěstounské péče vyrůstala. Moje sousedka je dlouhodobá pěstounka, která měla za svůj dosavadní život v péči dohromady 16 dětí. Byly u ní jak zdravé děti, tak i mentálně postižené. Měla jsem tedy možnost vidět, jaké je s nimi soužití a jak je péče o ně někdy náročná. Ale i přes to všechno, co s nimi prožívala, by je za nic nevyměnila. Převážná většina dětí, které už odešly, se za ní stále vrací.

Z mého pohledu pěstouni zasluhují veliký obdiv, jelikož dokážou poskytnout oporu a útočiště dětem, se kterými se život nemazlil. Mnohé z nich si odnáší ze své minulosti traumata, se kterými se také nemusí nikdy vyrovnat. Je tedy na pěstounech, aby bojovali s nepřízní osudu těchto dětí a snažili se z nich vychovat dospělé, které se dokážou o sebe postarat a v dnešní společnosti obstat.

Přijetí dítěte do pěstounské rodiny s sebou přináší řadu specifických situací, se kterými se pěstouni musí vyrovnávat. Dítě bývá ovlivněno jeho předchozími traumaty, proto pěstoun musí najít způsob, jak má s dítětem jednat a zároveň se musí vypořádat s příkazy a omezeními, které upravuje legislativa.

Cílem bakalářské práce je zmapovat a popsat současnou situaci v systému náhradní výchovy, především v péči pěstounské a charakterizovat změny v legislativě, které u náhradní rodinné péče nastaly v posledních letech. Zároveň zjistit, jak tyto změny a současný systém dlouhodobí pěstouni hodnotí, případně zda by mohli popsat oblasti, kterým je potřeba se stále věnovat. Dalším cílem, který jsem si stanovila, je popsat pozitivní i negativní zkušenosti dlouhodobých pěstounů s pěstounskou péčí, které jim mohou v různých oblastech života provázet.

Teoretická část je provázaná s praktickou částí. V první kapitole budu popisovat rodinu, rodičovství, vývoj dítěte, socializaci a typy ohrožení dítěte. Ve druhé kapitole se budu věnovat systému náhradní výchovy, který zahrnuje jak ústavní péči, tak i náhradní rodinnou péči. Vzhledem k cílům své práce zde kladu důraz především na péči pěstounskou. Ve třetí kapitole se zaměřuji na dítě v pěstounské péči a na specifické situace, které s tímto dítětem mohou nastat.

V praktické části bude použit kvalitativní výzkum. Sběr dat budu provádět pomocí polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. K dané problematice se bude vyjadřovat

5 dlouhodobých pěstounů. Jejich mínění by mohlo novým zájemcům o pěstounskou péči poskytnout náhled na tuto problematiku.

I. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 Rodina a dítě

1.1 Vymezení pojmu rodina

Rodina je jedna z nejdůležitějších součástí lidského života, o čemž svědčí i množství vědních oborů, kteří se jí zabývají. Proto lze v literatuře najít mnoho pohledů na tento pojem, ale všechny mívají společnou podstatu, kde rodina je brána jako něco základního, jedinečného a nezaměnitelného.

Podle Heluse je rodina *základním životním prostředím dítěte. Nejen že dítě obklopuje, ale také se do něho promítá* (Helus, 2007, str. 136). Petrušek na ni pohlíží z hlediska sociologie jako na nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, jež je základní ekonomickou jednotkou a také základním článkem sociální struktury. Jako hlavní funkce uvádí výchovu (socializaci) potomků, reprodukci lidského druhu či předávání kulturních vzorů a udržení kontinuity kulturního vývoje (Petrušek, 1996). Matějček (1994) chápe rodinu jako instituci, která má v životě člověka nejvýznamnější postavení, a to ve více směrech. Nejen že může ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejranějších fázích, které jsou nejcitlivější. Stává se mu také modelem v mezilidských vztazích, který si s sebou ponese do dalšího života a zároveň co nejvíce a nejpřirozeněji uspokojuje primární psychické potřeby dítěte.

1.2 Typy rodiny

Na rozdělení rodiny je možno pohlížet z různých hledisek. Giddens (2013) uvádí, že téměř ve všech společenstvích můžeme nalézt **tzv. rodinu nukleární**, kterou tvoří dva dospělí žijící spolu ve společné domácnosti s vlastními nebo adoptovanými dětmi. Pokud s nimi také žijí ve společné domácnosti další blízcí příbuzní nebo s nimi udržují blízké vztahy, hovoří o **širší** či **rozšířené rodině**.

Rodinu, ve které dítě vyrůstalo, nazýváme jako **orientační** a rodinný svazek, který jako již dospělý jedinec založilo, popisujeme jako **prokreační** (Kraus, 2014).

Helus (2015) popisuje rozdělení rodiny z hlediska jejich funkčnosti: Rodiny, které svým dětem zajišťují dobré socializační podmínky se nazývají **stabilizovaně funkční**. Dalším typem jsou **funkční rodiny s přechodnými více či méně závažnými problémy**. Problémy, které u nich nastávají, dokáží brzy vyřešit, čímž posilují jednotlivé členy pro život v budoucnu. Jedná se například o zasahování prarodičů do života rodiny, nesnáze s dětmi, finanční nouze, krize v partnerském vztahu (Helus, 2015).

To, co charakterizuje funkční rodinu, není absence problémů, ale účinný způsob jejich zvládnutí (Sobotková, 2012, str. 119). Helus (2015) dále popisuje rodiny problémové, u jejichž členů vlivem krize hrozí rozpad rodiny. Snaží se vše vyřešit, v případě nouze hledají pomoc, ale ta většinou nebývá účinná dlouhodobě. Mnohdy dojde k rozchodu a rodiče se snaží vše zařídit tak, aby tím děti trpěly co nejméně. V **rodinách dysfunkčních** je situace závažná natolik, že děti mohou být ohroženy. Bez zásahu vnějších institucí rodina nemůže dále fungovat. Ale tato intervence nemusí být účinná. Podle Heluse členové rodiny nemusí vždy daná opatření chápat a nedokáží se podle nich řídit. V těchto případech rozchod rodičů má pro dítě velmi neblahé a dlouhotrvající následky. Bývají to například rodiny s podprůměrným příjmem, rodiny zatížené alkoholismem či postižené psychickými a jinými poruchami. Posledním typem jsou **rodiny afunkční**, ve kterých dochází ke kumulaci patologických projevů, až do té míry, že členové rodiny pocítují k dítěti nenávist. Pomoc institucí je již zbytečná. Náprava není možná. Dítě je umístováno mimo rodinu (Helus, 2015).

1.3 Rodičovství

Po příchodu dítěte na svět nastává pro partnery taková situace, která vede k zásadní změně rodinné konstelace (Gillernová, Kebza a kol., 2011). *Rodičovství přináší jakousi vzájemnost, sdílení a naplňování významných životních potřeb dětí i rodičů. Není sporu o tom, že reprodukce je klíčovým životním procesem. Děti rodičům přinášejí pocit jejich vlastní společenské hodnoty a užitečnosti, dávají jim pocit bezvýhradné a bezpodmíněné lásky, někoho na nich plně závislého, přinášejí jim do jejich života mnohá hlediska, nové výhledy a umožňují jim překročit jejich osobní čas* (Gillernová, Kebza a kol., 2011, str. 114). Pro většinu lidí je rodičovství naprosto přirozené, ale mohou se vyskytnout i vlivy, které mají negativní účinek na naši schopnost zvládnutí rodičovské role (Gillernová, Kebza, 2011). Dunovský (1999) uvádí, že **poruchy rodičovství** nastávají, pokud **rodiče neumějí, nemohou nebo nechtějí** dělat to, co je důležité pro vývoj dítěte a také pro vykonávání rodičovských rolí.

1.4 Vývoj dítěte

Rodina je pro dítě nenahraditelná. Rodiče mu předávají nejen svou genetickou výbavu, ale mají také velký vliv na jeho vývoj v oblasti duševní, tělesné i sociální (Dunovský, 1999). Proto se chci v této části kapitoly zaměřit na to, jak by měl probíhat

fyziologický vývoj dítěte od narození do dospívání. Tedy období, než se dítě začne osamostatňovat a bude žít mimo rodinu.

Novorozenecké období

Novorozenec je dítě v prvním měsíci života. Dokáže se orientovat podle čichu, vnímá doteky, rozlišuje sluchové podněty, pociťuje změny polohy či teploty. ale zrak se mu teprve začíná rozvíjet. Důležitým zdrojem podnětů je matka. Aby se vztah s matkou optimálně rozvíjel, je důležité, aby spolu byly v prvních týdnech života. Dítě dokáže matku podle čichu rozpoznat už 2 dny po narození (Vágnerová, 2012). *Již od počátku života by se měl o novorozence starat jeden člověk, aby dítě mělo šanci zapamatovat si jeho vůni, hlas, doteky, způsob manipulace atd. a získalo tak pocit základní jistoty* (Vágnerová, 2012, str. 37).

Kojenecké období

Kojenecké období nastává od počátku 2. měsíce do 1. roku života. V této fázi u dítěte dochází k mnoha velkým a důležitým změnám. Kojenec postupně upravuje a stabilizuje základní životní rytmy (příjem potravy, spánek), svádí boj s gravitací (učí se zvedat hlavičku, sednout, postavit se na nohy, někdy zvládne i první krůčky). Zkoumá své okolí, sluchem, zrakem, ale i rukami a ústy. Začíná si uvědomovat samo sebe. Přes první sociální akty jako je úsměv, napodobování zvuků, první slova i gesta, poznává řeč a vytváří základy komunikace (Kovařík, Bubleová, Šlesingerová, 2004). Významná je u něj potřeba stimulace, na které závisí i potřeba učení. Proto má mít kojenec dostatek kvalitních podnětů. Stále zůstává velmi důležité, aby u něj byla uspokojována potřeba bezpečí a jistoty. Pokud by se tak nestalo, mohl by pociťovat ohrožení a odmítat jemu nové a neznámé podněty (Vágnerová, 2012).

Batolecí období

V batolecím období mezi 1. a 3. rokem dochází k rozvoji pohyblivosti, motoriky a řeči (Kovařík, Bubleová, Šlesingerová, 2004). *Je to určitým způsobem divoké a nezkontrované období, ve kterém batole usiluje o svou autonomii* (Kovařík, Bubleová, Šlesingerová, 2004, str. 43). Dítě se v tomto období snaží prosadit, potvrdit své schopnosti, ale zjistit limity, které by ho mohly omezovat. Chce si určovat, co bude dělat. Významným vývojovým úkolem tohoto období je dojít k určitému osamostatnění. To ale může zkomplikovat nedostatek jistoty nebo důvěry ve vlastní možnosti, ale také nevhodná výchova nebo nezáměr rodičů (Vágnerová, 2012). *Vzhledem k tomu, že se dítě ještě nedokáže ve všech situacích vždycky správně orientovat, potřebuje oporu, vedení i kontrolu* (Vágnerová, 2012, str. 53).

Předškolní věk

Předškolní období probíhá od 3 do 6–7 let. Jeho konec neurčuje jen fyzický věk, ale i nástup do školy. Dítě si upevňuje svou pozici ve světě, překračuje hranice rodiny, nové zážitky mu přináší i mateřská škola a vztahy s vrstevníky či dospělými lidmi. Jeho úkolem je, aby pochopilo, jak se má k jedincům chovat (Vágnerová, 2012). *Aby dítě dokázalo takový úkol zvládnout, musí být na změnu připravené a musí znát a respektovat pravidla, která vztahy k různým lidem upravují. Musí se naučit rozlišovat, jaké chování je v různých situacích vhodné, aby nebylo ostatními lidmi odmítáno a aby jeho projevům rozuměli* (Vágnerová, 2012, str. 70). U dítěte se zdokonaluje pohybová koordinace (leze po žebříku, skáče, hopsá,) a prohlubuje se u něj i soběstačnost (samo se obléká, svléká, samostatně jí). Dochází u něj i ke značnému zlepšení řeči (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Školní věk

Vágnerová (2012) chápe tuto část života jako období, kdy dítě oficiálně vstupuje do společnosti, jež prezentuje škola. Trvá od 6-7 let do ukončení povinné školní docházky, tedy přibližně do 15 let. Nástup do školy je podle této autorky významným sociálním mezníkem. Dítě ukazuje své schopnosti, také zda dokáže pracovat a dostát svých povinností vůči škole. K tomu je potřeba, aby dosáhlo určitého stupně školní zralosti. *Školní zralost slouží k označení dosažené žádané úrovně různých funkcí dítěte, která závisí na zrání organismu* (Vágnerová, 2012, str. 94). Pokud se tak nestane, dítě se může hůře soustředit, bývá více unavené a podrážděné a tím hůře zvládá požadavky školy (Vágnerová, 2012). V emoční oblasti převažuje kladné emoční ladění, které je vyvážené. Dítě rozvíjí vztahy s ostatními lidmi, s autoritami, ale i s vrstevníky. V těchto skupinách si osvojuje další role a s nimi získává i určité postavení, jež může být špatné i dobré (Vágnerová, 2012). Z hlediska hrubé a jemné motoriky se dítě v tomto období souvisle a významně zlepšuje (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Období dospívání

V biologickém smyslu ho lze definovat jako část života, která je ohraničená na straně jedné objevením počátečních známek pohlavního zrání (první sekundární pohlavní znaky) a na straně druhé dochází k dozrání plné reprodukční schopnosti a ukončení tělesného růstu. Zároveň s biologickým zráním nastávají důležité psychické změny. U jedince se objevují nové pudové tendence, které se snaží uspokojit i kontrolovat (Langmeier, Krejčířová, 2006).

První fází dospívání je **období pubescence**, jež probíhá od 11 do 15 let. Citové prožívání je více rozkolísané z důvodu hormonálních změn. Pro jedince mají velký

význam vrstevníci, přátelé, prožívá své první lásky a zkouší být v partnerském vztahu. K rodině již není tolik připoutaný. V 15 letech ukončuje povinnou školní docházku a hledá si další studijní či profesní zaměření (Vágnerová, 2012).

Období pozdní adolescence nastává ve věku od 15 do 20 let. Toto období je charakteristické celkovou psychosociální proměnou, dochází ke změně osobnosti i společenského postavení. Jedinci v tomto období prožívají první sexuální zkušenosti, osamostatňují se od rodiny, vztahy s rodiči bývají stabilní a posilují se vztahy s vrstevníky. Ve vzdělávání buď pokračují nebo končí a nastupují do zaměstnání. V 18 letech se stávají plnoletými, mohou se tedy svobodně rozhodovat sami za sebe, ale jsou také za své chování plně zodpovědní (Vágnerová 2012).

1.5 Typy ohrožení dítěte

Mezi nejzávažnější typy ohrožení dítěte řadíme týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, které se souhrnně označuje anglosaskou zkratkou **CAN** (Child Abuse and Neglect) (Langmeier, Krejčířová, 2006). **Syndrom CAN** je potom *definován jako tělesné či duševní poškození nebo narušení vývoje dítěte, které vznikne v důsledku nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti považováno za nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem* (Vágnerová, 2014, str. 539).

Týrání je tělesné či psychické úmyslné ubližování nebo bezohledné zacházení. Děti jsou nejčastěji týrány jedinci, kteří se nedokážou ovládat, jsou podráždění a výbušní nebo i bezohlední a citově chladní a mohou si na něm vybíjet negativní emoce. Týrající rodič bývá většinou muž (vlastní či nevlastní otec), matky zase bývají většinou pasivními účastnicemi, které týrání tolerují nebo jsou samy oběťmi (Vágnerová, 2014).

Sexuální zneužívání je *využívání dítěte pro sexuální uspokojení dospělého* (Vágnerová, 2014, str. 540). Dunovský (1999) rozlišuje sexuální zneužívání formou **kontaktní** (různé podoby koitu, včetně znásilnění a incestu, osahávání) a **nekontaktní** (voyerismus, fetišismus, exhibicionismus).

Většinou zneužívají muži sexuálně nevyzrálí a morálně narušení, kteří se chytí toho, že mají příležitost a dítě je bezbranné. Dalším důvodem může být, že si nedokáží najít jiný přijatelný sexuální subjekt nebo ztrácí zábrany v důsledku duševního onemocnění, například schizofrenie (Vágnerová, 2014).

Zanedbávání je *vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte* (Langmeier, Krejčířová, 2006, str. 286). Dítě nemá zabezpečenou

přiměřenou výživu, hygienu, oblečení, ochranu před nebezpečím nebo přístřeší. Ve školním věku na něj rodiče nedohlíží při plnění školních povinností, nehlídají docházku do školy, nezajímají se o jeho prospěch (Langmeier, Krejčířová, 2006). Takovými rodiči většinou bývají lidé nemající dostatečné kompetence nebo se nemohou či nejsou schopni o dítě dostatečně postarat. Většinou se jedná o jedince s poruchou osobnosti, s mentálním postižením nebo zničené užíváním drog a alkoholu (Matějček in Vágnerová, 2014, str. 541). Zanedbávání může poškozovat psychický vývoj **přímo** (nezájem o vzdělání, nedostatek dohledu a kázně) nebo **nepřímo** (podvýživou, prochlazením, špatnou hygienou) (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Ruku v ruce s těmito ohroženími jde i **psychická deprivace**.

1.5.1 Psychická deprivace

Již v první polovině 20. století mnozí badatelé zkoumali význam rané zkušenosti, jež vyplývá z interakce matky a dítěte. John Bowlby hodnotil význam vztahu mezi matkou a dítětem pro jeho další vývoj osobnosti a vytvořil tzv. **teorii připoutání** neboli „**attachment theory**“ (Vágnerová, 2014, str. 544). *Attachment je vrozený systém, vlastní lidem a mnoha savcům, který poutá mládě k rodiči nebo pečovateli, protože v jeho blízkosti nachází bezpečí, uklidnění a podporu* (Bowlby cit. dle Hotová a kol., 2018, str. 194).

Z Bowlbyho teorie vychází i studie českých psychologů Josefa Langmeiera a Zdeňka Matějčka, kteří zkoumali negativní vliv **rané psychické deprivace** a citového strádání na další **vývoj osobnosti dítěte** (Vágnerová, 2014). *Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu* (Langmeier, Matějček, 2011, str. 26).

Matějček (1994) uvádí těchto **5 základních psychických potřeb**:

Potřeba přísunu podnětů zvenčí – dítě má mít dostatečný přísun podnětů, které mu zprostředkují jeho smysly. Je potřeba si s ním povídat, i když ještě nemluví, dělat mu zábavu, hrát si s ním a mazlit se s ním.

Potřeba smysluplného světa – aby se mohly z podnětů stát zkušenosti a poznatky, musí mít podněty nějaký smysl a řád. Když dítě udělá něco správně a my se z toho radujeme, povzbuzujeme ho tím, aby danou věc opakovalo. Dítě se učí, aby udělalo radost nám i sobě.

Potřeba životní jistoty – nejvíce se rozvíjí v citových vztazích k lidem, kteří žijí okolo nás a patří k nám. Jen pokud dítě cítí jistotu v zádech, tak se vydává poznávat svět. Pokud ji však necítí, začne se u něj objevovat úzkost, která ho provokuje k tomu, aby ji překonalo společensky nežádoucím způsobem.

Potřeba vlastní společenské hodnoty – dítě potřebuje být druhými oceňováno, uznáváno či přijímáno, poznává vlastní hodnotu (vědomí vlastního já), která se označuje jako identita a utváří si své sebevědomí. Jen člověk s dostatkem jistoty, může být oporou i druhým.

Potřeba otevřené budoucnosti (životní perspektivy) – její uspokojování nám umožňuje žít v čase. Děti v rodinách se mají na co těšit, mají důvod se o něco snažit nebo k něčemu směřovat. To děti z dětských domovů nemají, protože zde prožívají nejistotu, co v jejich budoucnosti nastane (Matějček, 1994).

Citová deprivace bývá obvykle důsledkem nezájmu a zanedbávání ze strany rodičů, ale může vzniknout i neosobním přístupem zaměstnanců nějaké instituce. Čím je dítě mladší, tím je i vyšší riziko poruch jeho psychického vývoje. Důležitá je závažnost strádání a jeho délka (Vágnerová, 2014).

1.6 Socializace

Jedná se o proces, během kterého se bezmocné lidské novorozeně stává dospělou osobou, jež si uvědomuje samu sebe a nabývá poznání i kulturní návyky společenství, do kterého se narodila. Především ve svých prvních letech života se děti učí podle starších, které mají kolem sebe a uchovávají tak jejich sociální praxi, normy a hodnoty (Giddens, 2013). Během socializace se jedinec postupně začleňuje do života společnosti. Je to celoživotní proces, který probíhá živelně, nahodile. A každý je na tuto cestu vybaven i geneticky (Kraus, 2014). Během socializace člověk přijímá určité **sociální role**, jež jsou popisovány jako způsoby chování, které od něho očekává sociální okolí na základě pohlaví daného jedince, jeho věku a společenského statusu (Kraus, 2014). **Sociální vztahy** člověka, ať se jedná o postoje ke společenským institucím, událostem či jiným lidem v podstatě vystihují **poměr jeho osobnosti k převzatým rolím** (Nakonečný, 2009).

Socializace se utváří prostřednictvím **sociálního učení, sociální interakce a komunikace**. Sociální učení je takové učení, která probíhá v sociálních situacích a podmínkách (Procházka, 2012). *Interakce je proces, ve kterém dvě nebo více osob navzájem na sebe reagují. Prostředky interakce mohou být: tělesné pohyby, gesta,*

mimika, řeč. Předávání informací při interakci, při přímém a nepřímém sociálním styku nazýváme komunikací (Nelešovská, 2005, str. 77).

Působením nepříznivých a nežádoucích podnětů, které mají vliv na vývoj osobnosti, se může stát, že chování a jednání osob se začne odklánět od námi uznávaných norem a vzniká tak **deviantní socializace (desocializace)**. **Resocializace** je naopak proces, během něhož se pokoušíme o nápravu člověka a jeho návrat do normálního života (Kraus, 2014).

1.6.1 Druhy socializace:

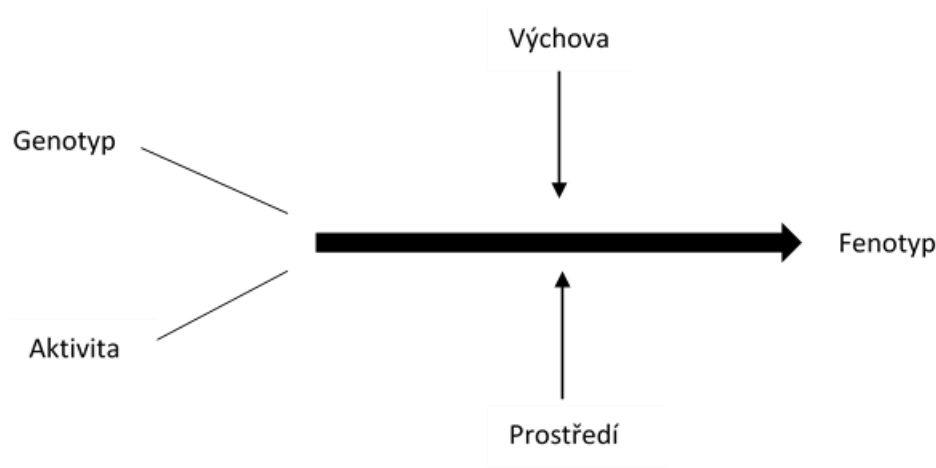
Helus (2015) popisuje socializaci jako složitý fenomén, na který je možné pohlížet z různých uhlů. Rozdělení socializace tedy může být podle různých kritérií. Jedním z nich je dělení podle **vůdčích socializačních témat v průběhu života jedince**. A to na **socializaci primární**, která se odehrává od narození dítěte do jeho nástupu do školy především v prostředí rodiny (Helus, 2015). Děti se zde učí základním návykům i způsobům chování, které jsou v dané společnosti obvyklé. Aby byla uskutečňována socializační funkce rodiny, je zapotřebí, aby se zde vyskytovaly různé faktory. Významná je kvalita materiálního a kulturního prostředí, ekonomické podmínky, ale i osoby a role, které jsou v rodině přítomny a dětem prezentovány (Procházka, 2012). Na primární socializaci poté navazuje **socializace sekundární**, jež začíná s nástupem dítěte do školy (Helus, 2015). *Škola využívá socializačních výdobytků rodiny či koriguje a kompenzuje její limity a nedostatky tak, aby dopomohla svým žákům k co nejlepším vyhlídkám dosahovat vzdělávací úspěšnosti a osobnostně se rozvíjet.* (Helus, 2015, str. 260). V dospívání ale především v dospělosti probíhá **socializace terciární**. Člověk se v tomto období učí být dospělým a jak má v různých situacích uskutečňovat svůj život. Tento stupeň socializace se vyznačuje dvěma hlavními socializačními liniemi. První zahrnuje **interpersonální vztahy**, jež jsou vztahy manželské, přátelské, rodičovské nebo například sexuální. Druhou linii poté charakterizuje **socializace profesní**. Nakonec s konstatováním, že socializace je proces celoživotní, mluvíme o **socializaci završující osobní biografii**. Týká se seniorů a lidí stárnoucích, kteří hledají životní náplň poté, co opustili zaměstnání či ovdověli, a snaží se smířit se samotou nebo nemocemi. Helus také píše o **socializaci pomáhající, podpůrné, nápravné**, pokud je jedinec v krizi nebo v obtížné životní situaci (Helus, 2015).

1.6.2 Socializační činitelé

Socializace je ovlivňována různými činiteli. Jedním z nich je **genotyp** neboli soubor vlastností, které jedinec nabývá v okamžiku početí. Další jsou **vrozené dispozice**,

jež zahrnují změny během prenatálního vývoje. Důležitá je také **přirozená aktivita**, veškeré **vlivy prostředí** a **výchova**. Výsledkem všech těchto činitelů je **fenotyp** čili soubor znaků, kterými se jedinec v určitých stádiích svého vývoje projevuje (Kraus, 2014). V obrázku č. 1 je znázorněno vzájemné působení činitelů socializace.

Obr. č 1: Vzájemné působení činitelů socializace

Zdroj: Kraus, 2014

1.6.2.1 Prostředí a výchova

Životní prostředí člověka lze vymezit jako tu část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vztahu vzájemného působení, prostředí tedy na člověka působí určitými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také prostředí svou prací aktivně mění (Kraus, 2014, str. 67). Podle Procházky (2012) je člověk jako sociální bytost ovlivňován na úrovni: mikroprostředí, makroprostředí, mezoprostředí a exoprostředí.

V **mikroprostředí** člověka ovlivňují sociální skupiny, které se nacházejí v jeho bezprostřední blízkosti. Řadíme mezi ně rodinu, jejíž výchovný vliv bude pro jedince vždy nejdůležitější, ale v dalších vývojových obdobích jsou pro něj velmi významné i vrstevnické skupiny a spolupracovníci (Procházka, 2012).

Makroprostředí je prostorem, jež vytváří podmínky pro existenci společnosti (Kraus, 2014). Podle Heluse (2015) toto prostředí člověka začleňuje do velkých společensko-kulturních celků.

S **exoprostředím** člověk není v přímém kontaktu, ale zajímá se o něj a má o něm určitou představu, a to skrze jemu blízké lidi (Helus, 2015). *V dětství nás utvářelo prostředí našich rodičů, vztahovali jsme se k profesi, kterou rodiče vykonávali, k přátelům, které domů přiváděli, k problémům, o nichž spolu hovořili. Každá mladá*

generace tak skrze své rodiče prožívá dobu a utváří si svůj postoj k ní (Procházka, 2012, str. 89).

Mezoprostředí je tvořeno různými mikroprostředími člověka a jejich vztahy, které mezi sebou mají (Helus, 2015).

Podle Krause (2014) ve **výchovném procesu** má prostředí 2 role. První označuje jako **situační**, jelikož každý výchovný zásah je uskutečňován v konkrétním prostředí (na hřišti, ve školní třídě, doma...). Toto prostředí je jakousi kulisou pro výchovu, jež působí ve shodě s výchovnými cíli pozitivně nebo v rozporu s cíli negativně. Druhou funkci označuje jako **výchovnou**, jelikož konkrétní prostředí působí na naše jednání a má velký vliv na rozvoj naší osobnosti.

2 Systém náhradní výchovy

V předchozí kapitole bylo řečeno, jak důležitá je rodina pro socializaci dítěte. Podle Úmluvy o právech dítěte je zájem dítěte vždy na prvním místě. Někdy ale nastává situace, kdy rodiče z různých důvodů neplní své povinnosti, pokud nejsou ochotni svou situaci nějak řešit, může vážná dysfunkce rodiny vést k tomu, že je rodičům dítě odebráno. Poté se přechází k náhradní výchově.

Náhradní výchova bývá uskutečňována formou **ústavní péče** nebo **náhradní rodinné péče** (Bubleová, Vránová, Vávrová, 2011).

2.1 Historie náhradní výchovy

Ve starověkém Řecku a Římě se shromažďovaly **kojné** pod sloupem Columna lactaria a nabízely své služby za peníze či jiné materiální výhody manželkám patriciů, u kterých se kojení neslučovalo s ideálem krásy (Matějček, 1999). V **Miláně v roce 787** byl založen historicky **první nalezinec** na popud tamního arcibiskupa, který se nacházel v domě, jež sám koupil. Pro děti umístěné do nalezinců to ale nemusela být výhra, jelikož některé ústavy měly i stoprocentní úmrtnost. Nejednalo se pouze o důsledky nemoci, problematické hygieny či nedostatečné výživy, ale velkou roli hrálo i psychické strádání. **První instituce**, která u nás pečovala o opuštěné a osiřelé děti, se nazývala „**Vlašský špitál**“. Špitál byl založen Italy žijícími v Praze v 16. století, ale měl finanční problémy, tudíž byl naprosto závislý na dobročinnosti. Pokus o státní instituci podporoval **dekret Marie Terezie v roce 1762**. Spolu s jejím synem Josefem II. usilovali o kolektivní výchovu sirotků v ústavech. Na pražský sirotčinec přispívala pražská města. Poté v Čechách vznikaly další podobné instituce, v roce 1883 jich bylo 21. Ale stále v nich přetrvávala vysoká úmrtnost. **18. 9. 1788** byl vydán **vládní dekret**, který poskytoval to, co bychom mohli dnes nazývat pěstounskou péčí, kdy se upustilo od výhradního společného opatření nalezenců a sirotků (Gabriel, Novák, 2008). V **období první republiky** se pěstounská péče rozdělovala na **4 typy**: pěstounská péče nalezenecká, která následovala po pobytu dítěte v sirotčinci nebo nalezinci; pěstounská péče kontrolovaná a řízená Okresními péčemi o mládež; pěstounská péče v tzv. koloniích, které byly zakládány v celém okrese a pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi pěstouny a rodiči dítěte (Matějček, 1999). V roce **1950** byla **pěstounská péče** s výjimkou příbuzenské **zrušena**, mohla vzniknout pouze na základě domluvy rodiči s pěstouny. Důležitý byl **zákon o rodině č. 94 ze 4. 12. 1963**, který preferuje rodinnou výchovu před kolektivní výchovou a dává **na první místo zájem dítěte**. V roce **1969** byla založena

první SOS vesnička, kde byly brány jednotlivé děti i sourozenecké skupiny, o které nebyl v rámci osvojení zájem. Dětem se trvale věnovala náhradní matka (Gabriel, Novák, 2008). V roce **1973** se pěstounská péče vrátila do právního řádu **zákonem o pěstounské péči**, jehož některé pojmy a ustanovení přetrvávají do současnosti v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (MPSV ČR, 2015a).

Současným změnám v legislativě se budu věnovat v části kapitoly, která se věnuje legislativnímu rámci náhradní rodinné péče (kapitola 2.3.1).

2.2 Ústavní péče

Při **ústavní péči** jsou děti svěřeny do péče zařízení. Jedná se například o zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, domovy pro osoby se zdravotním postižením, kojenecké ústavy... Děti zde bývají umístěny svými rodiči či osobami zodpovědnými za jejich výchovu; také děti, kterým byla soudem uložena ústavní či ochranná výchova nebo které byly svěřeny soudem do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V České republice je ale pro spoustu dětí ústavní výchova definitivním řešením nebo řešením, které trvá příliš dlouho (Bubleová, Vránová, Vávrová, 2011).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle § 42 zákona č.359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, poskytuje pomoc a ochranu dětem, které se ocitly bez péče nebo jejich život a vývoj je ohrožen, dále dětem duševně a tělesně týraným či zneužívaným apod. Pomoc a ochrana zahrnuje uspokojování základních životních potřeb, zajištění ubytování, ale také psychologické a zdravotnické služby a jinou nezbytnou péči (§ 42 zákona č.359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

Diagnostický ústav je zařízení přijímající děti, jež nemohou zůstat ze závažných důvodů v rodině či jim byla soudem uložena ochranná nebo nařízena ústavní výchova (Bendl, 2015). *Ústavní výchova je nařizována soudem, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena či narušena, pokud rodina neplní své funkce. Ochranná výchova je soudem ukládána, pokud dítě vykonalo čin, jenž by mohl být uznán při trestní odpovědnosti dítěte za čin trestný – tedy pro závažné poruchy chování* (Bendl, 2015, str. 142). Děti zde většinou zůstávají 8 týdnů. Během této doby zařízení vykonává úkoly diagnostické, terapeutické (náprava sociálních vztahů a chování), vzdělávací (docházka do školy), ale také výchovné, zdravotní a sociální. Podle stanovené diagnózy ústav rozhoduje, kam budou děti dále umístěny (Bendl, 2015).

Výchovný ústav zpravidla poskytuje péči dětem starším 15 let se závažnými poruchami chování nebo dětem s uloženou ochrannou výchovou (Jedlička, 2015). Poskytuje péči léčebně-výchovnou pomocí psychologických a speciálně pedagogických metod (Bendl, 2015).

Dětský domov je školské zařízení pečující o děti, které nemají závažné poruchy chování, ale rodiče nebo jiné osoby, které jsou odpovědné za výchovu, se nedokážou, nechtějí nebo nemohou o ně postarat. Do dětského domova jsou zpravidla umisťovány děti od 3 do 18–19 let, nebo do ukončení profesní přípravy, nejvýše však do 26 let. Plní funkci zdravotní, preventivní, sociální a výchovně-vzdělávací (Bendl, 2015). Do **dětského domova se školou** jsou naopak umisťovány děti s uloženou ochrannou výchovou nebo nařízenou ústavní výchovou. Většinou se jedná o děti s duševními poruchami nebo závažnými poruchami chování ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Škola je zřízena při dětském domově (Bendl, 2015).

Kojenecké ústavy se podle přechodných ustanovení zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, začaly považovat za **dětské domovy pro děti do 3 let věku**, které tento zákon upravuje v § 43 a v § 44.

Jsou zde poskytovány zdravotní služby a zaopatření obvykle dětem do 3 let, u kterých je ohrožen jejich vývoj nevhodným sociálním prostředím, dále dětem zneužívaným, zanedbávaným, týraným nebo zdravotně postiženým. Zaopatření jsou ubytování, stravování, výchovná činnost a ošacení. Mohou zde být umístěny i těhotné ženy, které jsou ohroženy na zdraví z důvodu nepříznivé životní situace (Zákon č. 372/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 43).

Podle průzkumu agentury Lumos¹ je do bývalých kojeneckých ústavů umisťováno stále méně dětí ve věku 0-3 roky. Na počátku roku 2019 zde pobývalo 335 dětí, což je o 106 dětí méně než na začátku roku 2018. V Jihočeském kraji není žádný dětský domov pro děti do 3 let. (<https://lumos.contentfiles.net>) Podle zdravotnického deníku (2019) by se dětské domovy pro děti do 3 let věku a péče o nejmenší ohrožené děti měla začít měnit až od roku 2023. Je v plánu reforma, při které se dále bude snižovat počet ústavů. Podle České televize (2018) chtějí ministerstvo zdravotnictví a ministerstvo práce a sociálních věcí nastavit pravidla tak, aby v těchto ústavech končily děti pouze ze zdravotních, a ne ze sociálních důvodů. Ostatní kojenci by skončili u přechodných pěstounů, i když pěstouni v některých regionech chybí.

¹ mezinárodní organizace, která v první řadě podporuje právo dítěte vyrůstat v rodině, rozvíjí komunitní služby pro biologické rodiny. V neposlední řadě podporuje rozvoj náhradní rodinné péče.

Česká republika je jedna z mála evropských zemí, kde se stále umisťují děti do 3 let do ústavního zařízení a je soustavně terčem mezinárodní kritiky za to, že má velký počet dětí v ústavní péči (Kuchařová a kol., 2017).

2.3 Náhradní rodinná péče

Motto náhradní rodinné péče: *Pro dítě se hledá rodina, nikoliv naopak* (Hotová a kol., 2018, str. 19).

Při **náhradní rodinné péči** je dítě svěřeno do péče fyzické osoby (Bubleová, Vránová, Vávrová, 2011). Jejím záměrem je poskytnout dětem dlouhodobou nebo přechodnou péči, která se nejvíce přibližuje péči rodinné. Dává jim možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které má oproti ústavní výchově kladný vliv na jeho psychický a psychomotorický vývoj (Hotová a kol., 2018, str. 20). Náhradní rodinná péče má přednost před ústavní péčí (Bubleová, Vránová, Vávrová, 2011).

2.3.1 Legislativní rámec náhradní rodinné péče

V období let 1990–2013 prošla legislativa systému náhradní rodinné péče velkým vývojem. **Základní právní úprava** byla obsažena v zákoně č. **94/1963 Sb., zákon o rodině**, kdy důležité změny v legislativě přinesla jeho novelizace v roce 1998 a 2013 (Bubleová a kol., 2014).

V oblasti sociálně-právní ochrany dětí byla činnost státních orgánů také upravena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině. Změna nastala přijetím zákona č. **359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, kde byla stávající právní úprava změněna a současně s ním byl zrušen zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči (Bubleová a kol., 2014).

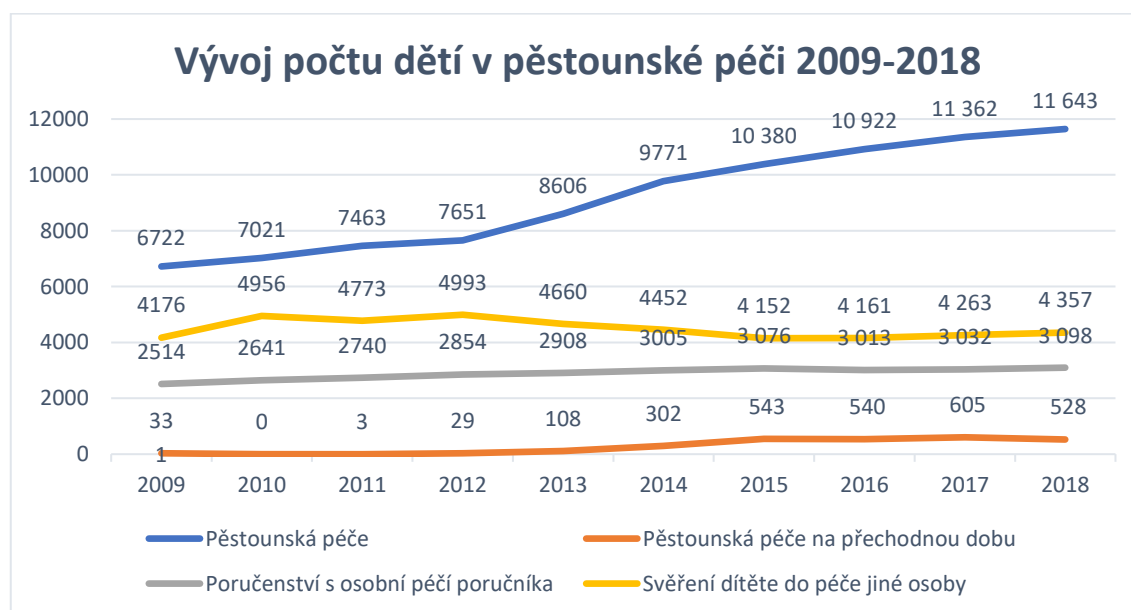
V následujících letech se uskutečnily ještě 2 důležité změny určující současný charakter pěstounské péče. Od 1.1.2013 je platná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 401/2012 Sb.) a od roku 2014 je v platnosti nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., který také upravuje oblast rodinného práva. Z tohoto důvodu byl zrušen původní zákon o rodině č. 94/1963 (Pazlarová, 2016).

1. 1. 2014 nastala účinnost zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku a zákonů na něj navazujících. Tato nová právní úprava prakticky celého civilního práva přenesla rozhodovací pravomoc prakticky ve všech podstatných věcech náhradní rodinné péče na soud. Se zrušením zákona o rodině je celá komplexní hmotná úprava rodinného práva obsažena výlučně v občanském zákoníku. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní

ochraně dětí, představuje ve vztahu k občanskému zákoníku normu speciální, která v některých aspektech doplňuje poněkud obecnou právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku, zejména pak v oblasti pěstounství. Procesní úprava řízení je od 1. 1. 2014 ve věcech rodinného práva obsažena zejména v zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (Bubleová a kol., 2014, str. 33-34).

Podle statistik Ministerstva práce a sociálních věcí (graf č. 1) se zvýšil počet přijatých dětí do pěstounské péče právě v době přijetí novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ve zprávě o rodině se také píše: „Nelze přehlédnout výrazný nárůst počtu dětí umístěných do pěstounské péče v roce 2013 a v případě pěstounské péče na přechodnou dobu i v roce 2012. Tento nárůst lze interpretovat ve spojitosti se zmiňovanou novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V období příprav novely a samotného schvalovacího procesu média informovala širokou veřejnost o potřebě naboru velkého počtu nových pěstounů a avizovala posílení postavení a finanční odměny pěstounů“ (Kuchařová a kol., 2017, str. 169).

Graf č. 1: Vývoj počtu dětí v pěstounské péči 2009-2018

Zdroj: Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí, MPSV, údaje jsou platné vždy k 31.12. daného roku

2.3.2 Druhy náhradní rodinné péče

Hlavní formy náhradní rodinné péče jsou osvojení, svěření do péče jiné osoby, poručenství (s osobní péčí) a pěstounská péče (Bubleová, Vránová, Vávrová, 2011).

Osvojení (adopce)

Osvojení upravuje občanský zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů v §794 až §854. Podle tohoto zákona je osvojení přijetí cizí osoby za vlastní. Cílem osvojení je vytvořit takový vztah mezi osvojencem a osvojitelem, jaký je mezi dítětem a rodičem. Po osvojení zaniká příbuzenský poměr, ale i povinnosti a práva mezi původní rodinou a osvojencem. Osvojitelé získávají rodičovskou odpovědnost (občanský zákon č. 89/2012 Sb.).

U osvojení nejsou osvojitelům vypláceny žádné speciální dávky (Hotová a kol., 2018).

Svěření do péče jiné osoby

Podle § 953 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, může být dítě svěřeno do osobní péče jiné osoby, pokud nemůže žádný z rodičů ani poručník o dítě pečovat. Pokud se ujala péče osoba dítěti blízká či osoba příbuzná, soud jí dává přednost před jinou osobou, musí to ale být v souladu se zájmy dítěte. Práva a povinnosti určuje soud, jinak se přiměřeně používají ustanovení o pěstounské péči.

Poručenství s osobní péčí

Poručenství upravuje zákon č. 89/2012, občanský zákoník v § 928 a následujících. Soud jmenuje dítěti poručníka, pokud byli jeho rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl pozastaven nebo pokud zemřeli či nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost, ale má stejná práva a povinnosti jako jeho rodič. Nemusí tedy žádat biologické rodiče o svolení při vyřizování podstatných záležitostí dítěte, ale kromě běžných záležitostí dítěte, musí být každé rozhodnutí poručníka schváleno soudem. Osobní péče není nutná součástí poručenství (například dítě je v pěstounské péči nebo má nařízenou ústavní výchovu), pokud však péči osobně vykonává, má nárok na stejné dávky jako pěstoun. V tomto případě také uzavírá tzv. Dohodu o výkonu pěstounské péče a stejně jako při pěstounské péči jej pravidelně navštěvuje pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí a klíčová pracovnice doprovázející organizace. Poručenství zaniká, pokud poručenec dosáhne zletilosti (Hotová a kol., 2018).

Hostitelská péče

Tento pojem není v zákoně přímo upraven. Děti žijící v dětských domovech jezdí na návštěvy do rodin (víkendy či prázdniny), aby vytvořily nové přátelské vztahy a viděly, jak to vypadá ve fungujících rodinách. Tato forma je učena pro děti, pro které z nějakého důvodu nebyla nalezena náhradní rodinná péče, ale musí být dostatečně rozumné, aby

pochopily, že to bude pouze pobyt dočasný a musí se vrátit zpátky. Děti pouští ředitel dětského domova na základě schválení obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který je příslušný podle trvalého bydliště dítěte (Hotová a kol., 2018).

Posledním typem náhradní rodinné péče je **péče pěstounská**. S ohledem na cíl této práce bych jí chtěla věnovat více pozornosti.

2.3.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je upravována v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v § 958-970; v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (důchodové a nemocenské pojištění pěstounů) (Hotová a kol., 2018).

Pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou. Pokud nemůže o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může být dítě svěřeno soudem do osobní péče pěstounovi. Pěstoun je oprávněn a povinen o dítě osobně pečovat. Při výchově dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Je oprávněn a povinen rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, ve kterých ho také zastupuje a spravuje jeho jmění. Je povinný informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Biologičtí rodiče mají stále vůči dítěti práva a povinnosti, jež vyplývají z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou těch práv a povinností, které zákon stanovuje pěstounovi. Mají také právo na informace o dítěti i právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat, pokud soud z vážných důvodů nerozhodne jinak. Pokud biologičtí rodiče zažádají o navrácení dítěte do jejich péče, soud návrhu vyhoví, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. I přes svěření dítěte do pěstounské péče stále trvá vyživovací povinnost rodičů k dítěti. Soud stanovuje rozsah výživného s ohledem na jejich schopnosti, majetkové poměry, možnosti a odůvodněné potřeby dítěte (Občanský zákon č. 89/2012 Sb, § 958 a násl.).

2.3.3.1 *Formy pěstounské péče*

V současné době je možné pěstounskou péči rozdělit podle různých kritérií.

- **Dle příbuznosti** se pěstounská péče rozděluje na **zprostředkovanou**, která je poskytována nepříbuzenské rodině, někdy bývá označována jako „klasická“ (MPSV, 2015a). Pěstouni po podání žádosti procházejí nesnadným procesem posuzování, během kterého je zkoumán jejich zdravotní stav, sociálního zázemí, psychická připravenost. A stejně tak procesem odborné přípravy, která probíhá 48 hodin (Hotová a kol., 2018). Druhým typem je pěstounská péče **příbuzenská**, která je poskytována širší rodině svěřeného dítěte, například prarodičům či osobám dítěti

blízkým (MPSV ČR, 2015a). Významné rodinné vazby tak zůstávají zachovány. Příbuzní pěstouni nemusí podstupovat posouzení ani přípravu. Přesto se sociální pracovníci vyjadřují, zda je vhodné dítě svěřit do této rodiny (Hotová a kol., 2018).

- **Dle počtu dětí** je pěstounská péče rozdělena na **individuální**, která zahrnuje jedno až dvě děti v pěstounské péči. A **skupinovou** pěstounskou péči, ve které je rodině svěřeno více dětí, například sourozenecká skupina (MPSV ČR, 2015a).
- **Dle délky pobytu dítěte v pěstounské rodině** se dále rozděluje na **dlouhodobou pěstounskou péči** pro děti, u kterých je pravděpodobné, že zůstanou v péči až do zletilosti, jelikož biologičtí rodiče k nim většinou nemají rodičovskou odpovědnost nebo ji mají omezenou (MPSV ČR, 2015a). Je pojímána jako dlouhodobé a stabilní opatření. Oficiálně je ukončena, pokud se dítě stane plnoletým, ale ve stabilních pěstounských rodinách jsou přijaté děti vnímány jako děti vlastní a zůstávají tak v péči, dokud se neosamostatní (Hotová a kol., 2018). **Krátkodobá pěstounská péče neboli pěstounská péče na přechodnou dobu** je poměrně nový institut, někdy také bývá nazývána jako „profesionální pěstounská péče“ (Hotová a kol., 2018). V naší legislativě je zakotvena od roku 2006, ale do roku 2013 byla využívána málo, jelikož sociální a finanční zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu bylo nedostatečně promyšlené (Pazlarová, 2016). Jedná se o individuální formu pěstounské péče, která je podporována státem. Děti jsou do pěstounských rodin na přechodnou dobu umísťovány jen na nezbytně dlouhou dobu (až na výjimky maximálně 1 rok), jelikož je u nich velká pravděpodobnost, že se dostanou do jiné formy náhradní rodinné péče nebo se vrátí k původní rodině. Odborná příprava pěstounů v tomto případě trvá 72 hodin (Hotová a kol., 2018). Ti jsou vedeni ve zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu a pobírají odměnu i v době, kdy nepečují o žádné dítě. Avšak počítá se s tím, že budou ve stavu pohotovosti. Pokud soud rozhodne o svěřením dítěte do péče, mají být schopni okamžitě ho přijmout. Před umístěním dítěte do rodiny se neuskutečňuje proces zprostředkování (Pazlarová, 2016).

2.3.3.2 Dávky pěstounské péče

Pěstouni jsou za svou péči odměňováni státem dávkami pěstounské péče. Jedná se o příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče (Hotová a kol., 2018).

Od 1.1.2013 se dávky péče řídit zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Do té doby se řídily zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (Pazlarová, 2016). Podle zákona č. 200/2017 Sb., kterým se mění tyto 2 zákony a další související zákony, došlo od 1.1. 2018 k navýšení příspěvku na úhradu potřeb dítěte a odměny pěstouna. U **pěstounů na přechodnou dobu** zůstává odměna pěstouna stále stejná. A nově jim nevzniká nárok na rodičovský příspěvek na dítě do 4 let věku, které přijmou.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Právo na tento příspěvek mají všechny nezletilé nezaopatřené děti, které jsou svěřeny do péče osoby pečující či osoby v evidenci, jimž je příspěvek vyplácen. Nárok na něj má dítě i po dosažení zletilosti, nejdéle do 26 let, pokud žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do té doby osobou pečující. Po dosažení plnoletosti je dávka již vyplácena samotnému zletilému dítěti. (Pazlarová, 2016).

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc:

- a) 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c) 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- d) 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

V tabulce č. 1 jsou uvedeny příspěvky na úhradu potřeb dítěte závislého na pomoci jiné osoby.

Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte závislého na pomoci jiné osoby

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
Do 6 let	5 115 Kč	6 105 Kč	6 490 Kč	7 040 Kč
6-12 let	6 215 Kč	7 480 Kč	7 975 Kč	8 635 Kč
12-18 let	7 095 Kč	8 580 Kč	9 130 Kč	9 570 Kč
18-26 let	7 425 Kč	8 910 Kč	9 460 Kč	9 900 Kč

Zdroj: Zárasová, MPSV, 2018

Odměna pěstouna

Nárok na odměnu má osoba pečující i osoba v evidenci. Ve společné pěstounské péči manželů dávka pěstounské péče náleží pouze 1 z nich, který je stanovený na základě dohody mezi nimi (Pazlarová, 2016).

Výše **odměny pěstouna** u osob pečujících činí za kalendářní měsíc:

- a) 12 000 Kč při péči o 1 dítě,
- b) 18 000 Kč při péči o 2 děti,
- c) 30 000 Kč, pokud je pečováno alespoň o 3 děti nebo při péči alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžké závislost) či ve stupni IV (úplná závislost);
- d) 20 000 Kč pouze pro osobu v evidenci i v případě, že nepečuje o žádné dítě (Zarasová, 2018).

Příspěvek při převzetí dítěte

Jedná se o dávku jednorázovou, která je učena na pokrytí výdajů spojených s příchodem dítěte do rodiny. Například na oblečení, nutné věci osobní potřeby, pomůcky do školy atd. Pěstounům na přechodnou dobu tento příspěvek nenáleží (Hotová a kol., 2018).

Výše příspěvku je rozdělena podle věku:

- a) do 6 let, 8 000 Kč,
- b) od 6 let do 12 let, 9 000 Kč,
- c) od 12 let do 18 let, 10 000 Kč (Zarasová, 2018).

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Tento příspěvek náleží pěstounovi, jenž má v pěstounské péči alespoň 3 děti. Je poskytován ve výši do 70 % nákladů na pořízení motorového vozidla nebo na opravu vozidla, které pěstoun vlastní, nejvýše však 100 000 Kč. Motorové vozidlo nesmí používat k výdělečné činnosti (Hotová a kol., 2018).

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok má fyzická osoba, která byla při dosažení zletilosti v pěstounské péči, zároveň s jejím vyplacením zaniká nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Částka je jednorázová a činí 25 000 Kč (Hotová a kol., 2018).

2.3.3.3 Motivace k pěstounské péči

Motivaci lze pojímat jako souhrn pohnutek k určitému jednání. Při zprostředkování pěstounské péče by neměla být přehlížena nebo podceňována (MPSV, 2015b).

Nejčastější typy motivace k náhradní rodinné péči jsou:

- Altruistická motivace,
- Motivace z důvodu uspokojení rodičovských potřeb,
- Finanční motivace,
- Motivace z důvodu sociální prestiže.

Altruistická motivace se u pěstounů (i pěstounů na přechodnou dobu) objevuje velmi často. Jedná se o touhu pomoci dítěti, které ji potřebuje. Zájemci většinou mají pevný hodnotový žebříček a jsou k dětem i tolerantnější. Žádost podávají většinou po pečlivé úvaze a přicházejí teoreticky velmi dobře připraveni.

Motivace z důvodu uspokojení rodičovských potřeb převládá u žádostí o osvojení, u pěstounů se objevuje velmi málo.

Finanční motivace také v praxi nebývá moc častá. Jelikož aby mohli zájemci získat prostředky od státu, musí splňovat i různé podmínky a o děti se starat. Je to náročná a neustálá služba. Ale na druhou stranu, pokud není tato motivace primární, nelze ji odsuzovat. Protože zájemci o pěstounskou péči také ušetří státu finanční prostředky, které by byly větší při péči o dítě v ústavním zařízení.

Motivace z důvodu sociální prestiže je brána spíše jako póza, aby jedinci ukázali, že se starají o cizí děti a bylo to na první pohled patrné. Například mají zájem pouze o černocho (MPSV, 2015b).

2.3.3.4 Proces zprostředkování pěstounské péče

Zprostředkování je uskutečňováno na základě žádosti fyzické osoby, která chce přijmout dítě do pěstounské péče. V České republice ho realizují krajské úřady, v případě mezinárodního osvojení ho zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Proces zprostředkování má několik fází, jež na sebe navazují:

- Žadatel si podá žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli/pěstouny/pěstouny na přechodnou dobu na obecním úřadu obce s rozšířenou působností (Bubleová a kol., 2014).
- Pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností shromáždí ve spolupráci s žadatelem další potřebné doklady, založí spisovou dokumentaci

a provede sociální šetření, za účelem získání údajů o sociálních a ekonomických poměrech rodiny a také zjišťuje, jaké jsou postoje a motivace žadatelů. Po provedeném šetření vypracovává souhrnnou zprávu, podle níž bude zájemce odborně posuzovat krajský úřad. Na základě zjištěných informací také vydává obecní úřad obce s rozšířenou působností své stanovisko, zda jsou mu známy skutečnosti, které by mohly být z hlediska náhradní rodinné péče rizikové (Hotová a kol., 2018).

- Kopie veškeré dokumentace je zaslána krajskému úřadu. Krajský úřad vede evidenci dětí mimo péči rodičů a evidenci žadatelů vhodných stát se pěstouny. Žadatelé jsou tam zařazováni na základě předchozího odborného posouzení (Bubleová a kol., 2014). Odborné posouzení především zahrnuje posouzení bezúhonnosti, posouzení zdravotního stavu a psychologické posouzení (Hotová a kol., 2018). Krajský úřad dále zajišťuje přípravu zájemců na přijetí dítěte do rodiny, jelikož je to jedna ze zákonem stanovených podmínek pro zprostředkování pěstounské péče (Bubleová a kol., 2014). Doba přípravy je uvedena u jednotlivých forem pěstounské péče.
- V Další fázi krajský úřad vybírá pro dítě vhodného pěstouna. Pokud je dítěti nalezen vhodný pěstoun, krajský úřad o tom pěstouna písemně informuje. Do 30 dnů od doručení písemného oznámení krajského úřadu má pěstoun možnost seznámit se s dítětem a podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů (Bubleová a kol., 2014).

2.3.3.5 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Po rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče musí pěstoun do 30 dnů podepsat tzv. „**Dohodu o výkonu pěstounské péče**“ (Hotová a kol., 2018). Dohody o výkonu pěstounské péče jsou dokumenty, *kterými se upravují práva a povinnosti pěstounů, jež jsou specifikovány dle konkrétních potřeb dítěte a rodiny* (Vyskočil in Bubleová a kol., 2014, str. 35). Do náhradní rodinné péče je zavedla od 1.1.2013 novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, jejíž součástí jsou i práva a povinnosti osob pečujících (Pazlarová, 2016).

Pěstoun má právo na:

- zajištění krátkodobé pomoci, když pečuje o svěřené dítě;
- poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o dítě, které je starší dvou let, a to alespoň 14 dnů v kalendářním roce;

- zajištění či zprostředkování bezplatné možnosti zvyšování dovedností a znalostí;
- pomoc při plnění povinností během naplňování individuálního plánu ochrany dítěte a také pomoc při kontaktu dítěte s jeho blízkými.

Povinnosti pěstouna:

- zvyšovat si dovednosti a znalosti v oblasti péče o dítě v rozsahu 24 hodin ročně;
- umožnit sledování, zda je naplňována dohoda o výkonu pěstounské péče;
- v souladu s individuálním plánem ochrany dětí rozvíjet, udržovat a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho blízkými.

Dohodu může pěstoun podepsat například s obecním úřadem obce s rozšířenou působností příslušného podle jeho trvalého pobytu či s obecním úřadem, krajským úřadem nebo s pověřenou osobou (fyzická nebo právnická osoba), jež má pověření k výkonu pěstounské péče. Po jejím uzavření mají pěstouni právo na tzv. **doprovázení rodiny** (Hotová a kol., 2018).

Doprovázení pěstounské rodiny má zejména formu konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, případně vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí (Hotová a kol., 2018, str. 141). Pracovník doprovodné organizace navštěvuje rodinu nejdéle jednou za 2 měsíce a jedenkrát za 6 měsíců vytváří **zprávu o průběhu výkonu pěstounské péče**, kterou odevzdává pracovníkovi Orgánu sociálně–právní ochrany dětí (OSPOD). Zpráva zahrnuje, zda dochází k naplňování dohodnutých cílů v individuálním plánu ochrany dítěte, jak probíhá spolupráce s rodinou, jaké je plánované a absolvované vzdělání pěstounů, využití respitních služeb či jiná doporučení pro spolupráci (Hotová a kol., 2018).

Pokud rodina uzavírá dohodu o pěstounské péči s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, oddělením sociální ochrany dětí, stává se jejich pracovnice OSPOD současně i jejich doprovázejícím pracovníkem. Sociální pracovnice OSPOD tedy k rodině dochází 1x za 2 měsíce v roli doprovázejícího pracovníka, kdy má pomáhat rodině a 2x ročně do rodiny přichází stejná pracovnice jako dohled nad vlastním vykonávaným doprovodem (Hotová a kol., 2018, str. 140). Jelikož má OSPOD povinnost minimálně jednou za 6 měsíců sledovat vývoj dítěte a zda pěstouni plní své povinnosti, může se tak stát, že pěstouni nebudou chtít sdílet jejich obavy, starosti, nedostatky s

člověkem, který je má hlavně kontrolovat. Z tohoto důvodu se zdá jako nejvhodnější uzavírat tuto dohodu s pověřenou nestátní neziskovou organizací (Hotová a kol., 2018).

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD) je klíčový dokument, který nastavuje spolupráci mezi OSPOD, pěstounskou rodinou a doprovázející organizací. Obsahuje kroky, jež směřují k zabezpečení péče o dítě a reaguje na jeho aktuální potřeby. Zahrnuje určité základní body:

- Kdo – jména osob zodpovědných za plnění konkrétních úkolů,
- Co – charakteristika pro dítě potřebných konkrétních opatření,
- Kdy – za jak dlouho mají být splněna jednotlivá opatření,
- Jak – jaká jsou kritéria pro ověření účinnosti opatření,
- Revize – datum kontroly celého plánu a jeho nové vypracování.

Při tvorbě je důležitá konkrétnost a srozumitelnost (Pazlarová, 2016).

Za jeho zpracování zodpovídá obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě vyhodnocení situace rodiny a dítěte (Bubleová a kol., 2014).

3 Dítě v pěstounské péči

Děti, které nemohou být vychovávány vlastními rodiči, jsou na cestě životem osamělé. Potřebují, aby je někdo vzal za ruku a řekl: „Pojď, půjdeme spolu.“

Prof. Radek Ptáček

Z hlediska základních práv a svobod dítěte je u pěstounské péče stěžejní především čl. 20 Úmluvy o právech dítěte, která je vyhlášena pod č. 104/1991 Sb (Hotová a kol., 2018).

Podle čl. 20 Úmluvy o právech dítěte má dítě, které je dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí nebo nemůže být v jeho vlastním zájmu v tomto prostředí ponecháno, právo na pomoc a zvláštní ochranu poskytovanou státem. A smluvní státy Úmluvy musí takovému dítěti zabezpečit náhradní péči v souladu s jejich vnitrostátním zákonodárstvím.

Z vnitrostátních norem lze zmínit kromě popisovaných zákonů i Listinu základních práv a svobod, kde podle čl. 32 odst. 4 mají děti právo na rodičovskou péči a výchovu. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

3.1 Náhradní rodičovství

Podle Koluchové (in Matějček, Koluchová a kol., 2002) existuje vedle rodičovství biologického i rodičovství psychologického. Vzájemně se nevylučují a zpravidla jdou spolu ruku v ruce. Ale existují případy jen rodičovství biologického, když vlastní rodiče nic ke svému dítěti nepocítují a odejdou od něj. A případy jen rodičovství psychologického, když cizí lidé přijmou za své cizí dítě.

Náhradní rodičovství může být ve všem všudy tak dokonalým, pravým, vyspělým a přirozeným jako každé jiné rodičovství vlastní – ba lepším, než jsou mnohá rodičovství sice vlastní podle zápisu v matrice, avšak špatná (ba někdy přímo zhoubná) podle vztahu k dítěti (Matějček, Koluchová a kol., 2002, str. 96).

Zezulová se ve své knize ptá své dospělé dcery, kterou měla v pěstounské péči: *Je pěstoun rodič? Kdo je vlastně rodič?* A dcera jí odpověděla: *Rodič je ten, kdo se mnou byl, když jsem to potřebovala. Kdo mi večer dával dobrou noc, kdo mě povzbuzoval, když mi něco nešlo. Rodičem se člověk nerodí, rodičem se STÁVÁ. Pro mě budete VY pořád moji rodiče, i když někde žijí i ti první (Zezulová, 2012, str.73).* I Matějček (1994)

popisuje, že dítě přijímá za své rodiče ty, kdo se k němu chovají mateřsky a otcovsky a není pro ně důležité, jestli tito lidé na to mají papír z porodnice.

Klimesš (2008), ale upozorňuje, že biologické i náhradní rodičovství jsou si v mnohém podobné. Ale i přes to musejí mít náhradní rodiče mnohem více schopností, znalostí a dovedností, které biologičtí rodiče někdy ani nebudou potřebovat.

3.2 Specifika práce s dítětem v pěstounské péči

Dítě přicházející do náhradní rodiny si s sebou může přinášet různé pocity, na který pěstoun musí být připraven a musí se s nimi snažit vyrovnat. Čím lepší je připravenost dítěte na přesun do nového prostředí a změnu pečovatелů, tím lépe se dítě v tomto prostředí také adaptuje. Podstatný je jeho věk a zážitky, kterými prošlo (MPSV, 2015b).

3.2.1 Dítě přichází do rodiny

Podle Archerové (2001) by po příchodu dítěte do rodiny měli rodiče na krátko ponechat co nejvíce z obvyklého prostředí, ve kterém žilo. Například stejné povlečení, oblečení, složení mléka, jídlo, aby se tak dítě co nejplynuleji adaptovalo. Důležité je věnovat mu co nejvíce času, vyplatí se k němu chovat, jak kdyby bylo zrovna narozené. Vyhradit si čas ke vzájemnému poznávání. Pazlarová (2016) uvádí, že společný čas by měl být pro obě strany dostatečný a vhodný vzhledem k věku a k okolnostem. U menších dětí není dobré, aby hned navštěvovaly předškolní zařízení. Dítě se má seznámit s pravidly domácnosti, jejichž součástí je i vymezení jeho soukromého prostoru, který rodiče budou respektovat (pracovní stůl, šuplíky, ale i jeho pokoj). Postupně by se mělo seznámit i se svým okolím, poznat důležitá místa, kam bude chodit nebo kam chodit nesmí. A dále poznávat širší sociální okolí, jako jsou sousedi, přátelé rodiny či široká rodina (Pazlarová, 2016). *Pokud je dítě vstřícně přijímáno širokou rodinou pěstounů, bude mít lepší podmínky i pro porozumění své osobní historii a historii vlastní rodiny* (MPSV 2015b, str. 201).

3.2.2 Škola

Postoj školy je pro dítě velmi důležitý. Pěstouni by ji měli informovat o situaci dítěte, popřípadě zda má nějaké speciální potřeby. Je vhodné komunikovat nejen s vedením školy, ale hlavně s učiteli. Pro dítě bývá velmi obtížné začlenit se do ustálených vrstevnických skupin, proto je nutné sledovat jeho adaptaci. Učitel by mu měl být nápomocen, ale vše záleží na jeho ochotě a také zda si s takovou situací dokáže poradit

(Pazlarová, 2016). Podle Zezulové (2012) také děti vyrůstající v ústavní výchově mají celkově menší slovní zásobu a úroveň porozumění, jejich výkon ve škole neodpovídá jejich inteligenci. Jako pěstounce se jí osvědčilo, když uspořádala besedu zvláště s učiteli a zvláště se spolužáky, kde podávala informace o pěstounské péči.

3.2.3 Biologické děti pěstounů

Pro biologické děti bývá přijetí nového člena do rodiny velkou zátěží, na kterou se nedokáží připravit. I když jsou to děti empatické, vstřícné, soucitné, mohou se cítit ohroženy, jelikož nové děti pozměňují jejich role v hierarchii rodiny. Na nezletilé děti nemá být přenášena odpovědnost za chování a výchovu přijatých dětí ani se nedoporučuje, aby je biologické děti hlídaly. Při hlídání lze ale jednat individuálně a zohlednit konkrétní situaci rodiny (MPSV 2015b).

Pazlarová (2016) shrnuje, že biologické děti mohou mít v procesu pěstounské péče pozitivní i negativní vliv. Pokud vznikne mezi přijatými a biologickými dětmi citová vazba, mohou si poskytovat mnoho cenných podnětů, být si vzorem a poskytovat si oporu. V opačném případě dochází k rozvoji negativních emocí a vzniká mezi nimi žárlivost, rivalita a nezdravé soupeření

3.2.4 Specifické chování dítěte v pěstounské péči

Děti, které musely často měnit prostředí, ztratily blízké lidi a musely za sebe bojovat, mívají i dlouho po přechodu do náhradní rodiny nastaveno chování s cílem „musím přežít“ (Uhlířová in MPSV, 2015b, str. 157). Tyto děti často mívají určité projevy chování:

- **Hromadění potravy, schovávání jídla, kradení jídla, jedení nestrávitelných věcí** – i když dětem v pěstounské péči nic v tomto směru nechybí, přesto si děti hromadí jídlo na horší časy, protože dříve jim nic jiného nezbylo (MPSV, 2015b). Zezulová (2012) popisuje, že její děti v pěstounské péči snědly i kosti, aby nic nezůstalo. Nebo jídlo nekousaly, ale hltaly, aby toho mohly sníst co nejvíce.
- **Lhaní, zatajování prohřešků, kradení** – důvodem tohoto chování také bývá, že jim jde jen o sebe samotné, chtějí za každou cenu vypadat jako ty lepší, hodnější a chtějí být v přízni pěstounů. Ale zároveň mají zase nutkavou potřebu něco mít a hromadit. Když něco ukradnou, tak zapírají, dokud je

někdo neuvěří, protože pořád chtějí vypadat jako ti hodní. A nepochopí vysvětlení, že když se přiznají, následky budou menší (MPSV, 2015b).

- **Častý tělesný kontakt** s pěstouny – dítě se chce pořád mazlit, také hladit, chodí za pěstounkou jak nerozlučný stín, v posteli se k ní také co nejvíce přitulí. Může se u něj projevovat i tzv. **přichylnost**, kdy dítě vyhledává pro svůj kontakt i cizí lidi, jde s kýmkoliv kamkoliv, pokud o něj projeví zájem. Jejich touha po nadměrném tělesném kontaktu může být dospělým až nepříjemná.
- **Vývojová regrese** – dítě se po přijetí do rodiny vrátí vývojově o krok zpět. Většinou se ale jedná o přechodnou záležitost, pokud začne mít pocit bezpečí, dovednosti se mu vrátí.
- **Opatrnost v navazování vztahů, ostražitost** – jedná se o opak předchozího chování. Tyto děti přicházejí do rodiny a jsou velmi nedůvěřiví a vztahy si budují velmi pomalu. Doteky naopak odmítají a nevěří tomu, že pěstouni s nimi mají dobré úmysly. Tolikrát zažily zklamání a častokrát mají více zkušeností než dospělí lidé, proto je pro ně obtížné, stát se znovu dítětem. Projevuje se u nich odtažitost; uzavřenost; neusmívají se; dělají schválnosti, aby otestovali nové rodiče, co zvládnou nebo jim projevují nepřátelství. Pěstouni vyhledávají odbornou pomoc a mívají pocity, že selhali.
- **Sebepoškozování a agresivní chování** – dítě neví, jak si má poradit s nahromaděným napětím, zlostí, tak je vypustí ven, a to vůči okolí nebo sobě. Dalším důvodem může být, že potřebují něco cítit (v tomto případě bolest). Protože děti, které musely snášet příkoří, se naučily dělit od sebe tělo a pocity. A tím, že ubližují sobě nebo druhým, je pro ně jediná možnost, aby něco cítili. Často také přebírají násilné chování agresorů ve svém okolí.
- **Jiné zvyky a návyky** – děti přicházející do rodiny mají určitý zvnitřnělý řád, na který jsou zvyklí, je to jejich jistota, a proto se ho snaží dodržovat. Například si sednou ve 12:30 na jídlo, protože tak bylo zvyklé. Stejně tak pokud přichází z dysfunkční rodiny, může mít určité návyky, které často bývají nevhodné. Sousedům ukradne něco ze zahrádky a necítí se za to provinile, protože to bylo naopak v předchozí rodině chváleno (MPSV, 2015b).

3.2.5 Výchova vlastního dítěte a dítěte v pěstounské péči

Pěstouni po příchodu dítěte do pěstounské péče často zjišťují, že to, co bylo účinné na jejich vlastní děti, na něj vůbec nemusí platit. Mnohdy se stává, že pěstoun vkládá veškerou svou energii na výchovu přijatého dítěte. Více se s ním učí, v noci k němu vstává kvůli nočním můrám, chodí s ním za odborníky, vyřizuje jeho prohřešky ve škole atd. Vlastní děti tak odstrkují na druhou kolej, protože tolik péče nepotřebují. A je jim to velmi líto. Některé vlastní děti tuto situaci chápou, stáhnou se do pozadí, aby se rodiče mohli věnovat přijatým dětem a rychleji se osamostatňují. Jiné zase žárlí a dávají to rodičům najevo a těžko jim to odpouštějí i v dospělosti (MPSV, 2015b).

3.2.6 Biologičtí rodiče dětí v pěstounské péči

Vlastní rodina dítěte je citlivé téma pro dítě, pěstouny i pracovníky NRP. Novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí se zvyšuje tlak jak na pečující rodiče, tak na pracovníky, aby na biologickou rodinu dítěte nezapomínali a umožňovali udržet původní rodinné pouto, znovu navázat přerušovaný vztah nebo alespoň předávat informace o kořenech a širším příbuzenstvu. Zvyšují se také nároky na schopnosti náhradních rodičů s dětmi o biologické rodině dítěte vést dialog, nebát se tématu biologické rodiny a dětem být komunikačním partnerem a důvěrníkem, kterému se přijaté děti mohou svěřit se svými vzpomínkami, fantaziemi nebo přáními ohledně vlastní rodiny. Získat tuto dovednost však není jednoduché, pěstouni sami bojují s pojetím vlastního rodičovství (Uhlířová in MPSV, 2015b, str. 258).

Klimeš (2008, str. 35) také připomíná, že i když náhradní rodiče chtějí v první řadě pečovat o děti, je potřeba si uvědomit, že s dítětem přebírají jeho minulost, tzn. i jeho biologické rodiče. Pazlarová (2016, str. 169-170) doporučuje, aby se pěstouni snažili podporovat kontakt dítěte s jeho rodinou, protože děti, jež budou mít informace o své rodině, mohou snáze pochopit a ocenit péči pěstounů a lépe tak s nimi budovat nové vztahy. Nebudou jim nic vyčítat nebo je obviňovat. Další výhodou je, že pokud je kontakt stabilní, bude s biologickými rodiči lepší domluva při získávání souhlasu v důležitých otázkách.

Při zajišťování kontaktu biologické rodiny s dítětem hraje důležitou roli doprovázející organizace. Pracovník domlouvá termíny, pravidla setkání či jiné aspekty a u setkání může být přítomen (Hotová a kol., 2018).

Klimesš (2008) popisuje **praktická doporučení**, jak by mohl **pěstoun vycházet s biologickými rodiči**:

- Je potřeba akceptovat fakt, že dítě si své rodiče idealizuje.
- Náhradní rodiče mají o biologických rodičích bez problémů hovořit, nic nezatajovat.
- Biologické rodiče neočerňovat ani s nimi nesoupeřit.
- Děti vést k úctě k biologickým i náhradním rodičům.
- Biologické rodiče nekritizovat, ale spíše se opírat o fakt, že dítě si utváří jejich obraz podle nás.

3.3 Desatero doporučení pro zájemce o pěstounskou péči

Na závěr bych chtěla uvést desatero pro zájemce o pěstounskou péči od Zdeňka Matějčka (2002), který se náhradní rodinnou péčí zabývá mnoho let a vydal na toto téma mnoho publikací.

1. Nebojme se přijmout svoje nové náhradní rodičovství za své. Nestydět se za něj, nezapírat ho, ale rozvíjet ho a kultivovat.
2. Nebojme se přijmout dítě bez výhrad, jelikož tak dítě přijme bez výhrad i nás.
3. Rozumět „cizímu“ dítěti i sobě, dá práci. Pěstouni se k porozumění musí dopracovat.
4. Zatajená pravda bývá v mezilidských vztazích nebezpečná. Rodině se s pravdou lépe žije a dítě se tak snáze vychovává.
5. Dítě má o sobě všechno vědět.
6. Nečekat, kdy se začne dítě ptát na svůj původ, ale začít při vhodné příležitosti mluvit sami.
7. Dítě není z nás, ale je naše.
8. Počítat s horším a lepším se nechat překvapit.
9. O vlastních rodičích mluvit jen to dobré.
10. Otevřenost vůči společenskému okolí. Širší přátelský a příbuzenský okruh je totiž pro dítě významným společensky vzdělávajícím prostředím (Matějček, Koluchová, 2002).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části jsem shrnula základní informace o dané problematice. V empirické části práce se budu snažit z těchto informací vycházet a danou problematiku prozkoumat.

4 CÍL VÝZKUMU

Hlavním cílem empirické části bude popsat pozitivní i negativní zkušenosti dlouhodobých pěstounů s pěstounskou péčí, které ji mohou v různých oblastech života provázet. Dalším cílem bude zjistit, jak dlouhodobí pěstouni vnímají současnou situaci a legislativní změny v oblasti pěstounské péče, případně zda mají nějaké návrhy, jakým oblastem je potřeba se stále ještě věnovat.

5 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Výzkumným problémem: Jak dlouhodobí pěstouni vnímají pěstounskou péči?

V souladu s cíli bakalářské práce jsem stanovila tyto výzkumné otázky:

- 1. Jak dlouhodobí pěstouni hodnotí změny, které mohou nastat s přijetím dítěte do rodiny?**
- 2. Jak dlouhodobí pěstouni vnímají spolupráci s institucemi?**
- 3. Jaký názor mají dlouhodobí pěstouni na aktuální problematiku pěstounské péče?**

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

6.1 Metoda sběru dat

Abych mohla danou problematiku prozkoumat více do hloubky, rozhodla jsem se použít kvalitativní výzkumný přístup. Podle Gavory (2000) je cílem tohoto výzkumu porozumět lidem a událostem v jejich životě. Výzkumník se zaměřuje spíše na subjektivní svět osob.

Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce (Hendl, 2005, str. 52).

Ke sběru dat jsem použila polostrukturovaný hloubkový rozhovor.

Hloubkový rozhovor je jedna z nejčastějších metod sběru dat v kvalitativním výzkumu (Švaříček, Šed'ová a kol, 2014). Je možné ho *definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu, zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek* (Švaříček, Šed'ová a kol, 2014, str. 159). Jeho prostřednictvím jsou zkoumání členové určité sociální skupiny s cílem získat stejný náhled na události, jaký mají tito členové skupiny. Otázky si výzkumník předem vytváří na základě prostudované literatury, předchozích rozhovorů či pozorování (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014).

Při polostrukturovaném rozhovoru je potřeba věnovat pozornost technické přípravě. Výzkumník si vytváří otázky, které jsou pevně dané a poté pokládá různé doplňující otázky, kterými téma zpracovává do hloubky, tak jak je to pro něj přínosné z hlediska cílů a výzkumných otázek (Miovský, 2006).

Před samotným výzkumem jsem provedla tzv. předvýzkum se 2 dlouhodobými pěstounkami, abych se ujistila, zda moji formulaci hlavních otázek ostatní dotazování správně pochopí. A rovněž zda mi podají informace, které potřebuji vzhledem k cíli zjistit (Gavora, 2000). Některé otázky jsem poté vynechala, protože mi na ně informantky odpověděly již v té předešlé. Následně jsem vytvořila 13 hlavních otázek, z nichž některé měly ještě doplňující otázky, které jsem použila pouze v případě, pokud mi respondentky nedostatečně odpověděly na otázku hlavní (viz. příloha č.1).

Během samotného výzkumu jsem rozhovor realizovala s 5 informanty. Délka každého z nich se pohybovala mezi 60-90 minutami. Průběh rozhovoru jsem nahrávala na diktafon. Po jeho zapnutí jsem respondentkám popsala projekt výzkumu; ujistila je o jejich naprosté anonymitě; požádala je, aby opět potvrdily souhlas s nahráváním a informovala je, že pokud jim bude rozhovor nepříjemný, mohou ho kdykoli ukončit.

Následně jsem kladla otázky a respondentky odpovídaly. Chování respondentek během rozhovoru jsem v krátkosti zmínila u popisu každé rodiny. Všechna získaná data jsem po ukončení rozhovorů přepsala do MS Word (Švaříček, Šed'ová, 2014).

6.2 Výběr účastníků výzkumu

Výběr účastníků výzkumu byl záměrný. Informanti měli splňovat tato kritéria:

- Věk nad 18 let.
- V minulosti měli alespoň jedno dítě v dlouhodobé pěstounské péči.
- Zažili změny související s přijetím nové legislativy.
- Nejlépe rodič, který zastává (či zastával) hlavní péči o děti a pobírá dávky pěstounské péče.

V mém výzkumu všechna tato kritéria splňovaly matky-pěstounky.

Vzhledem k mé osobní známosti se 2 pěstounkami jsem je poprosila, zda by mi mohly zprostředkovat kontakt s alespoň 3 dalšími dlouhodobými pěstouny. Znalost těchto pěstounek je pro mě výhodou, jelikož mi bylo řečeno, že ostatní pěstouni by cizím lidem rozhovor neposkytli. Po jejich souhlasu s rozhovory jsem je sama kontaktovala a domluvila si s nimi schůzku. V jednom případě se uskutečnil rozhovor u mě doma, jinak jsem vždy byla v domácnosti pěstounů. Všechny pěstounské rodiny jsou z Jihočeského kraje.

6.2.1 Základní charakteristika rodin:

Z důvodu zachování anonymity byla jména účastníků změněna.

1. rodina

Rodiče jsou v manželském svazku.

Matka Alena, 52 let

Otec Petr, 45 let.

Matka má z předchozího manželství 4 děti, z toho 1 dcera (20 let) s nimi stále žije ve společné domácnosti. V pěstounské péči mají v současnosti 3 chlapce. Jsou to biologičtí bratři. Oba trpí hyperkinetickou poruchou a léčí se medikamentózně. Matku osobně znám, během rozhovoru byla uvolněná, bez známek nervozity.

2. rodina

Rodiče žijí v manželském svazku.

Matka Veronika, 62 let, je silně věřící.

Otec Patrik, 65 let, věřící není.

Mají 3 biologické děti, které s nimi ve společné domácnosti již nežijí. Do pěstounské péče přijali 10 dětí. Doma s nimi žije 1 syn z pěstounské péče, který má autismus. Ostatní děti z pěstounské péče žijí jinde, matka i otec (pěstouni) je odmítají a nechtějí se s nimi již vídat. Věnují se jen svým biologickým vnoučatům.

I když informantka souhlasila s rozhovorem a ukončit ho předčasně nechtěla, měla jsem pocit, že je jí nepříjemné se mnou o této etapě života hovořit. Na mnoho otázek odpovídala stroze a nechtěla své odpovědi více rozvádět.

3. rodina

Pěstounští rodiče žijí v manželském svazku. Jsou oba silně věřící.

Matka Michala, 53 let, sama vyrůstala v pěstounské péči.

Otec Pavel, 53 let.

V pěstounské péči mají 3 děti, které s nimi stále žijí v jedné domácnosti. Jeden chlapec je mentálně retardovaný. Biologické děti mají 4, ti s nimi již nežijí.

Matka byla během rozhovoru velmi příjemná, zpočátku byla nervózní, uhýbala pohledem, pohrávala si s telefonem. Postupem času se začala uvolňovat a rozhovor byl dokončen v přátelském duchu.

4. rodina

Pěstounští rodiče jsou v manželském svazku.

Matka Edita, 61 let. V problematice pěstounské péče má velký přehled, přednáší i na seminářích pro pěstouny. Má mnoho známostí v oblasti náhradní rodinné péče.

Otec Josef, 63 let.

Biologické děti nemají. V pěstounské péči měli 16 dětí a 1 dceru mají osvojenou, která přišla do rodiny jako první. Zpravidla přijímali do pěstounské péče více dětí, kteří byli biologičtí sourozenci, někteří byli mentálně postižení. Nyní u ní zůstávají 3 děti (biologičtí sourozenci), kteří ještě studují.

Oba rodiče znám celý život. Matka byla během rozhovoru komunikativní, bez známek nervozity. Na jejím vystupování bylo velmi znát, že tomuto tématu rozumí. Vzhledem k množství důležitých informací, které mi během rozhovoru poskytla, jsem uvedla přepis rozhovoru s touto informantkou do přílohy č. 2.

5. rodina

Pěstounští rodiče žijí v manželském svazku a jsou silně věřící.

Matka Ema, 48 let.

Otec František, 46 let.

Otec žil v pěstounské péči a matka je biologická dcera rodičů, kteří otce měli v pěstounské péči.

Mají 3 biologické děti a v domácnosti s nimi žije 1. Do pěstounské péče přijali 2 děti. Jednalo se o děti velmi vzdálených matčiných příbuzných, takže pěstounská péče není pojata jako příbuzenská. Dozvěděli se, že je matka opustila, proto se rozhodli, že děti přijmou. Ty u nich stále žijí a v současné době studují.

Matka byla během rozhovoru také uvolněná, bez známek nervozity.

6.3 Etické aspekty výzkumu

Při výzkumu musí badatel dodržovat tyto etické zásady:

- Musí předem účastníka výzkumu informovat a poučit o průběhu a okolnostech výzkumu.
- Nezbytné je získat od něho informovaný souhlas, zda s účastí ve výzkumu souhlasí.
- Sdělit mu, že svou účast může kdykoli ukončit.
- Informovat účastníka, že bude dodržena jeho naprostá anonymita.

(Miovský, 2006).

6.4 Analýza rozhovorů

K analýze získaných dat jsem použila metodu otevřeného kódování, jež je oblíbená analytická technika u mnoha kvalitativních projektů.

Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje (Švaříček, Šedřová, 2014, str. 211).

Zpočátku jsem tedy analyzovaný text rozdělila na jednotky. Jednotka bylo slovo, věta či odstavec, kterým jsem přidělila kód. Použila jsem metodu papír a tužka. Následně jsem vytvořila seznam kódů, které jsem začala systematicky kategorizovat. Respektive jsem tyto kódy seskupovala podle jejich podobnosti. Poté jsem vytvořila jednotlivé

kategorie, pod které jsem sloučila kódy, které patřily k podobnému jevu (Švaříček, Šed'ová, 2014).

Na základě analýzy jsem vytvořila tyto kategorie:

- Rodinné změny
- Výchova a výchovné problémy
- Biologická rodina
- Spolupráce s institucemi
- Podpora státu
- Zkušenost s pěstounskou péčí
- Náhradní výchova
- Motivace k pěstounské péči

7 Výsledky výzkumu

7.1 Interpretace analyzovaných dat

Dané kategorie jsem následně analyzovala na základě techniky „vyložení karet“. Tato technika spočívá v tom, že výzkumník vzniklé kategorie uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání vytvoří text, který je převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií (Švaříček, Šed'ová, 2014, str. 226).

7.1.1 Rodinné změny

Tato obsáhlá kategorie zahrnuje, jak informantky hodnotí změny, které mohou nastat po příchodu dítěte do pěstounské péče. Všechny 5 respondentek zmiňuje, že příchod nového člena do rodiny vždy provází nějaká změna, i když každá ji pociťuje v různé intenzitě. 1 respondentka ji chápe jako nutnou součást života, která jí nevadila. 4 respondentky vyjádřily její hodnotu v negativním smyslu. Všechny respondentky také spojují počáteční změnu s nutností přizpůsobit se přijatým dětem a hovoří o nedostatku času pro jiné aktivity. Pro ilustraci lze uvést tyto odpovědi:

„Nemám žádné koníčky, nic nestíhám. Ani na dovolenou nejezdíme, protože se bojíme s takovými dětmi někam jet, aby něco neprovedly.“ (Alena)

„Museli jsme změnit dosavadní způsob života, s novými dětmi bylo potřeba pracovat jinak. Bohužel.“ (Veronika)

„přece jen byl retardovaný, takže jsme mu museli přizpůsobit péči. Ale já jsem to brala tak, jak to je. Že to je součást života (Michala)

„Péče o ně je náročná. Nejhorší bylo, když jsem měla skloubit péči o malé zdravé dítě s těmi mentálně postiženými, které jsem si vzala následně.“ (Edita)

„Ty začátky byly hrozné, kluci měli noční děsy. Ani jsme nikam nejezdili, nebyl na to čas.“ (Ema)

Alena zmínila změnu v oblasti přátelství. *„Přátelé k nám kvůli klukům nechtějí chodit, když mám čas já, jdu za nima já, ale já stejně moc času nemám.“* U ostatních respondentek zůstali vztahy s přáteli po přijetí dětí do péče nezměněny. Všechny ale uvedly, že se nejčastěji schází s ostatními pěstouny, kteří pro ně mají největší pochopení.

Vztahy se sousedy se také u informantek příliš nezměnily. Jen Edita popsala, že ji sousedi pozorovali a za zády řešili její péči. *„ale sledovali nás, jak oblíkám své děti, jestli mají čisté boty, jak se k nim chovám a pak jsem se to různě dozvídala od známých.“*

K Aleně příbuzní přestali jezdit.: „*protože kluci mají tak specifické problémy, že to příbuzní nedávají.*“

Další důležitou součástí rodiny jsou biologické děti, Edita má dceru osvojenou. Všechny respondentky uvedly, že jejich děti s přijetím dětí do péče souhlasily. Pouze osvojená dcera Edity byla příliš malá na to, aby byla schopna se k tomu vyjádřit. S přibývajícím věkem se vztahy mezi přijatými a biologickými dětmi začaly u 2 respondentek měnit. O čemž svědčí tyto odpovědi:

„*Kvůli všem problémům, které kluci způsobují se jejich vztah nevyvíjí dobře. Nejvíce vše řeší moje 20letá dcera, která protože nemá svoje děti, tak nepochopí, že se tak chovají, protože něco špatného prožili a mají psychické poruchy. Jelikož s nimi vyrůstala jen ona, tak ji to poznamenalo nejvíce. A myslím si, že bude chtít od nás co nejdříve odejít. Protože už v tom nechce žít. Nechce s nimi žít.*“ (Alena)

„*Ve vyšším věku přijatých dětí se všechno začalo měnit, našim dětem začalo vadit, jaké problémy s chováním u těch přijatých nastaly. Když jsem se více obrátila k víře, tak jsem si uvědomila, že jsem vše obětovala dětem z pěstounské péče a moje vlastní děti jsem odsunula. Už za námi nechtěly jezdit a vyčítaly mi to.*“ (Veronika)

Ostatní respondentky vypověděly, že mezi nevlastními sourozenci stále panují dobré vztahy, i když jsou někteří dospělí a mají už i své děti.

7.1.2 Výchova a výchovné problémy

Do této kategorie jsem zahrнула popisy respondentek, které se týkaly výchovy a výchovných problémů u dětí, které byly přijaty do pěstounské péče. 2 z respondentek (Michala, Ema) uvedly, že u dětí neměly žádné problémy s chováním. 3 respondentky (Alena, Veronika, Edita) popsaly, že jejich přijaté děti měly výchovné problémy. Takto se vyjadřují:

„*Problémy s chováním začaly hned po měsíci a jsou pořád, kluky mi občas přivádí policie. Třeba zapálili popelnici na sídlišti, lžou, kradou. Jeden syn mě ohrožoval nožem a vyhrožoval, že mě zabije. Nechtějí nás moc poslouchat, protože nejsme prý jejich rodiče.*“ (Alena)

„*Od lhaní, záškoláctví, přes šikanu, ozbrojenou loupež, ničení veřejného majetku, rvačky. Toho bylo, že už si ani nevzpomenu. Byl to náš denní chleba.*“ (Veronika)

„*Myslím, že většina z nás si tím prošla. Zažila jsem toho spoustu, například děti kradly, lhaly, měly neshody s ostatními dětmi ve škole, praly se, doma se nechtěly učit,*

nechtěly poslouchat, pořád si jen hlídaly, aby ten druhý nedostal víc. Ale časem se to, až na výjimky zlepšilo.“ (Edita)

Při srovnání výchovy dětí biologických a přijatých se 2 respondentky (Alena, Veronika) vyjádřily, že k nim musí při výchově přistupovat jinak, protože s jejich dětmi nenastávaly takové výchovné problémy. Edita se vyjádřila teoreticky, protože biologické děti nemá, že všechny děti přijaté do pěstounské péče potřebují jiný přístup. U Michaly a Emy nebylo potřebné k dětem přistupovat jinak.

7.1.3 Biologická rodina

V této kategorii jsou shrnuty názory pěstunek na důležitost kontaktu s biologickou rodinou a jaký má tento kontakt vliv na děti. Kromě Aleny, která se vyjádřila, že synům kontakt s tátou pomáhá, se ostatní respondentky vyjádřily negativně. Příkladem jsou tyto odpovědi:

„V našem případě to klukům pomáhá, hodně jim záleží na jejich tátovi. Nyní je ale v léčebně dlouhodobě nemocných, je vážně nemocný. Snažil se o děti pečovat, ale nezvládal to. Klukům ale pravidelně volá nebo za ním jezdíme my. Také se stýkáme s další pěstounskou rodinou, která má v péči jejich 2 sourozence.“ (Alena)

„V žádném případě jsme nechtěli, aby se s rodinou setkávali. Aby na ně měli špatný vliv.“ (Veronika) Po mém dotazu, zda to pro ně nebylo povinné, se vyjádřila, že po ní to nikdy nikdo nepožadoval ani biologičtí rodiče většinou zájem neměli.

„Když ta rodina za to stojí, tak ať se stýkají, ale ať nezasahují do výchovy a určitě bych je nevyhledávala sama. O naše děti se teda nikdo nezajímal.“ (Michala) Když jsem se také ptala, zda po nich nikdo nevyžaduje rozvíjet sounáležitost s rodiči, tak uvedla, že ne.

„Vůbec se mi nechce vzpomínat na to, co jsme s mámou zažili. Pravidelně sem jezdila opilá a jak jejich největší máma tu po nás řvala, že se o děti nestaráme. Dávala na nás udání, že kluky týráme, ať je dají k ní. Kluci z ní byly vždycky rozhozený. Není to vhodné a stydím se za to, ale ulevilo se nám, když zemřela“ (Ema)

„Nejsem zastánce setkávání nebo kontaktu s biologickou rodinou. Já jsem kontakt uskutečnila třikrát a vždycky to dopadlo naprostou katastrofou. Pokud děti chtějí vidět, tak ať sem jedou, ale o to už nestojí, to už je pro ně moc namáhavé. A děti je ani nechtějí vidat. Rodinám posílám 1x za rok dopis, jak se děti mají, ale většinou není žádná odezva. (Edita)

Edita také dodává, že se jim několikrát stalo, že se rodiče ozvali, když bylo dětem 18, protože zde je předpoklad, že si děti vydělávají.

7.1.4 Spolupráce s institucemi

Tato kategorie popisuje, jak pěstounky vnímají spolupráci s institucemi, se kterými v rámci pěstounské péče přišly do styku.

Proces zprostředkování s obecním i krajským úřadem všechny respondentky vnímají kladně, jejich vyjádření výstižně prezentuje Alena: *„Když člověk děti chce, tak tohle je pro něj to nejmenší.“* Doprovázení pěstounské rodiny také vnímají jako výhodu, které opět nejvýstižněji interpretuje Alena: *„Když potřebuju, tak je tu pro mě, je to taková moje podpora.“*

Následný dohled pracovníka OSPOD však dle respondentek není tak jednoduchý. Jediná Edita spolupráci s nimi hodnotí kladně: *„Ať jde o obecní i krajské pracoviště s OSPODEM spolupracujeme stále, jejich péči i služby hodnotím nad rámec jejich povinností.“*

„S pracovníky OSPOD jsme vyloženě problémy neměly, dalo se s nimi na všem dohodnout. Pokud ale byl větší problém, dokázali být velmi nepřijemní. A jejich kontroly nám byly proti srsti“ (Veronika)

„S OSPOD jsme si nesedli, plním to, co musím a spolupracuju s nimi. Vadí mi ten jejich dohled. Pořád musím přemýšlet, zda plním vše správně, už se těším až vše skončí“ (Michala)

„Ale jo, jde to. S klukama nejsou problémy. Ale i přes to mi je mi jejich dohled nepřijemný.“ (Ema)

Nejzáporněji spolupráci s pracovníci OSPOD hodnotí Alena:

„Nemá k dětem vůbec žádný vztah, syn ji nesnáší a vyvádí, když přijde. Chodí jednou za 4 měsíce, dopředu se neohlásí. Říká mi, že jsem nedůsledná a jejich problémy způsobuju já. Vůbec neví, co to obnáší a nemá pochopení. Místo, aby mi poradila, musím hned na úřad dělat případové konference.“

Další institucí, se kterou pěstouni přichází do styku je škola. 3 respondentky (Edita, Ema, Michala) uvedly, že se jim se školou spolupracovalo dobře. Alena také chválí spolupráci s třídními učitelkami, jen u nejstaršího syna dodává: *„Jelikož začala inkluze, snažili se ho v normální základní škole udržet, nikdo nám vyloženě nechtěl napsat, že má chodit do praktické školy, po 2 letech zjistili, že normální školu nezvládne a dali ho do praktické.“*

Nespokojenost se spoluprací vyjadřuje Veronika:

„Děti byly většinou hloupé, měly problémy s chováním, učitelky neměly porozumění. Byly na nás vysazené a odsuzovaly celou rodinu, což opět odnášely moje vlastní děti.“

7.1.5 Podpora státu

Do této kategorie je zahrnuto, jak pěstounky vnímají podporu od státu v různých oblastech. V oblasti financí všechny respondentky popisují, že teď je nejlepší situace, jaká kdy byla a cítí se být dostatečně finančně ohodnoceny. Nejvýstižněji to popisuje Ema:

„Já jsem teď spokojená, přidali nám.“

Současná podpora od státu v legislativě se jim zdá dostatečná, ale 4 respondentky kromě Edity nad tím ani nikdy nepřemýšlely. Na změny v legislativě si respondentky vzpomněly v souvislosti se zvýšením příspěvků na péči. Poté jsem jim změny vyjmenovala a ty ohodnotily jako potřebné.

7.1.6 Zkušenost s pěstounskou péčí

Tato kategorie také zahrnuje více okruhů, ale primární je pro ně zkušenost pěstounek s pěstounskou péčí. I když ostatní kategorie také stojí na jejich zkušenostech, v těchto okruzích se mi zdá jejich dlouhodobá praxe nejvýznamnější.

Prvním okruhem je jejich vnímání pozitivních stránek pěstounské péče. 3 respondentky se shodly, že pěstounská péče jim přinesla velkou rodinu a radost z toho, že někomu pomohly. Ale Veronika se vyjádřila jasně a stručně: *„Absolutně žádnou pozitivní stránku nevidím.“*

Alena po dlouhém rozmýšlení zmiňuje: *„Zjistila jsem, co všechno jsem schopna zvládnout. Ale myslím, že po všech zkušenostech s nimi už žádnou jinou pozitivní stránku nevymyslím.“*

Edita ještě dodává: *„Nebudu se tajit tím, že jsem prostě nemusela chodit do práce.“*

Dalším okruhem je, zda by si pěstounky znovu vzaly děti do pěstounské péče.

Míchala a Ema by si děti vzaly znovu a bez rozmýšlení. Alena už by to neudělala, protože je to velký zásah do osobního života ze strany úřadů a také nečekala, že kluci budou dělat takové problémy. Veronika názor vyjadřuje slovy: *„cizí děti bych si už nikdy nevzala a šťve mě, že jsem to udělala. Ti, co tu byli, už mě nezajímají.“*

Edita zpočátku tvrdí, že by byla spíše přechodný pěstoun, jelikož dětem poskytnou základní péči a děti jdou dál. Poté se zamyslí a říká: *„Ale jo, šla bych do dlouhodobého pěstounství znova. Líbí se mi, že vidím, jak to pokračuje. Ze zpočátku blbých dětí, teď mám nádherný chytrý vnoučata.“*

Dále jsou zde na základě zkušenosti pěstunek uvedeny rady, co by doporučovaly budoucím zájemcům. 4 respondentky se jasně shodly s doporučením, ať mají děti rádi. Veronika se vyjádřila opět stručně: *„Nic bych nedoporučila, ať si to užijí“*

Alena ještě dodává: *„Ať to pořádně zváží a hodně si o tom zjistí. Nemusí brát první dítě, které jim nabídnou. Ať si také zjistí hodně o rodině, než do toho půjdou. Ať se smíří s tím, že to není jednoduché a jdou do toho připraveni.“*

Edita doporučuje: *trpělivost, nezaujatost. Děti v pěstounské péči většinou nedosáhnou toho, co si pěstouni přejí. A neházet do jednoho pytle děti s jejich biologickými rodiči. Ještě doporučuju komunikovat s dětmi, dát jim čas, a hlavně ať mají dítě rádi.“*

Emu zmiňuje: *„Ať za děti bojují a mají pro ně pochopení.“*

Posledním okruhem je vyjádření pěstunek, zda mohou dle svých zkušeností popsat oblasti, kterým je potřeba se ještě v pěstounské péči věnovat, o nichž se moc nemluví. Alenu ani Emu nic nenapadlo. Veronika se vyjádřila trochu vulgárně: *„Nemluví se o tom, že ty děti jsou parchanti a ta práce za to nestojí.“*

Michala se zmínila, že by stát měl více přispívat plnoletým, kteří z pěstounské péče odcházejí, nyní mají málo. A také by se o ně měl někdo více zajímat, když odchází z domova, protože když se nezajímají pěstouni, tak už nikdo.

Nejvíce se však vyjádřila Edita:

„Ať jsou příbuzenští pěstouni povinni absolvovat školení a přípravu stejnou jako ostatní pěstouni. Projít posuzováním, psychologickým vyšetřením. Ještě mě napadá, že dospělí, kteří odchází z pěstounské péče by měli dostávat větší šanci. Prostě následná pomoc po odchodu dítěte z pěstounské péče. Je spousta rodin, kde, když se ukončí v 18 letech příspěvek, který na dítě dostávají, tak je prostě vyšoupnou na ulici. Oni jsou najednou úplně ztraceni a neví co s životem. Dostávají sice malý příspěvek do začátku, ale pak už je všichni nechají být, ať si žijí, jak chtějí. Stát sice vyplácí dávky, dokud děti zůstávají u rodiny a studují, ale takových je málo.“

7.1.7 Náhradní výchova

Tato kategorie zahrnuje názory pěstounek na pěstounskou péči na přechodnou dobu či umístování dětí do dětských domovů pro děti do 3 let. Všechny respondentky se shodly, že pěstouni na přechodnou dobu jsou velmi potřební, jelikož malé děti tak nemusejí být umístěny do dětského domova. Ale na druhou stranu dětské domovy jsou dle nich také potřeba, jelikož pro všechny děti se pěstouni nenajdou. Jsou to děti různě tělesně a mentálně postižené nebo Romové.

Edita se také trochu více vyjádřila k pěstounům na přechodnou dobu: *„Je jich málo a znám spoustu krátkodobých pěstounů, kteří teď končí, protože už to dál nedávají. Ale jsou pěstouni slušní a jiní méně. Když ještě měly rodičovský příspěvek, tak ty slušní pobírali co nejmenší příspěvek. Ale ti, co to dělali hlavně pro peníze, si daly nejvyšší příspěvek okolo 12 000 Kč měsíčně, aby ho rychle vyčerpaly.*

7.1.8 Motivace k pěstounské péči

Tato kategorie obsahuje důvody, kvůli kterým pěstouni usilovali o pěstounskou péči. U všech převažuje touha někomu pomoci.

7.2 Odpovědi na výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1: Jak dlouhodobí pěstouni hodnotí změny, které mohou nastat s přijetím dítěte do rodiny?

V empirické části bylo prokázáno, že příchod dítěte do pěstounské rodiny s sebou přináší různé změny, které ji více či méně ovlivňují. Informantky se shodly, že je nutné se přizpůsobit příchozímu dítěti a že neměly příliš času na jiné aktivity. Sousedské vztahy u většiny zůstaly nezměněny (1 zmínila sousedské pomluvy) a ve vztazích s přáteli převládá většina respondentek také nepopisuje žádnou změnu. Ve vztazích v širší rodině nezaznamenaly změny 4 respondentky. Některé však popisují negativní rozvoj vztahů mezi jejich biologickými a přijatými dětmi, a to z důvodu narůstajících výchovných problémů přijatých dětí. K těmto dětem musely uplatňovat i jiný výchovný přístup než u svých biologických dětí. Kladným přínosem pěstounské péče do rodiny je pro některé informantky vznik velké rodiny a radost z toho, že někomu pomohli.

Výzkumná otázka č. 2: Jak dlouhodobí pěstouni hodnotí spolupráci s institucemi?

Z výzkumného šetření vyplynulo, že během procesu zprostředkování respondentky hodnotí spolupráci s obecním úřadem i krajským úřadem kladně. Doprovázení pěstounských rodin, které ve všech případech zajišťovali pověřené osoby, rovněž oceňují a vnímají jako velmi potřebné. Na následnou spolupráci s pracovníky OSPOD mají respondentky různé názory, avšak většina z nich se shoduje, že je jim nepříjemný jejich dohled. Spolupráci se školou hodnotí většina respondentek kladně.

Výzkumná otázka č. 3: Jaký názor mají dlouhodobí pěstouni na aktuální problematiku pěstounské péče?

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že většina informantek se příliš nezajímá o současný systém pěstounské péče. Podporu od státu v legislativě vnímají respondentky jako dostatečnou. Ze změn legislativy posledních let si vybavily jen zvýšení dávek pěstounské péče. Tyto dávky ale vnímají jako adekvátní a jsou spokojené. Většina informantek vyjádřila nesouhlas s povinným kontaktem přijatých dětí s jejich biologickými rodiči, tento kontakt má dle většiny z nich na děti špatný vliv. Jako jednoznačně potřební se u všech respondentek ukázali být pěstouni na přechodnou dobu, ale rušení všech dětských domovů do 3 let také nedoporučují. 2 informantky se shodly, že by se stát měl více zaměřit na děti, které jsou plnoleté a odchází z pěstounské péče.

7.3 Limity během výzkumu

Jako limity kvalitativního výzkumu lze zmínit, že jeho výsledky nemusí být zobecnitelné na celou populaci a mohou být ovlivněny výzkumníkem a jeho preferencemi (Hendl, 2005). Stejně tak, že respondenti otázky nepochopí či na ně nebudou chtít odpovídat. Rovněž může být dalším limitem nedůvěra informantů k výzkumníkovi.

8 DISKUZE

Ve své práci jsem se věnovala problematice dlouhodobé pěstounské péče.

V souladu s cílem empirické části jsem se zaměřila na zjišťování subjektivních zkušeností a názorů dlouhodobých pěstunek na různé oblasti pěstounské péče.

U první výzkumné otázky jsem se zaměřila na změny, které mohou nastat po přijetí dítěte do rodiny, a to především jejich vliv na členy rodiny samotné. Jako hlavní důvod přijetí dítěte do pěstounské péče informantky uvedly touhu někomu pomoci, která bývá u žadatelů o pěstounskou péči velmi častá (viz. kapitola 2.3.3.3).

Všechny respondentky se shodly, že po přijetí dítěte do rodiny mu museli plně přizpůsobit péči a nezbyval jim čas na jiné aktivity. V osobních vztazích s přáteli a sousedy se převážná většina respondentek shodla, že nedošlo k zásadním změnám. A všechny uvedly, že největší podporu ale pociťují od ostatních pěstounů. Změnu vztahů v širší rodině zmínila jen 1 informantka. K podobnému výsledku došla i Fišerová (2016), jež ve své bakalářské práci dělala rozhovor s 9 respondentkami, které žijí v Jihlavě. Většina jejich dotazovaných popisovala, že reakce rodiny a příbuzných byly pozitivní, rodina je podporovala.

3 respondentky se potýkaly s výchovnými problémy u přijatých dětí. Z toho 2 informantky museli přistupovat k jejich výchově jinak než u biologických dětí. Bylo také zjištěno, že největší negativní změny pociťují právě tyto 2 respondentky, které měly (1 z nich stále má) děti s vážnými poruchami chování. A z tohoto důvodu i jedna z těchto respondentek zájemcům o pěstounskou péči zdůrazňuje: *At' to pořádně zváží a hodně si o tom zjistí. Nemusí brát první dítě, které jim nabídnou. At' si také zjistí hodně o rodině, než do toho půjdou. At' se smíří s tím, že to není jednoduché a jdou do toho připraveni.* Je potřeba ještě dodat, že třetí respondentka, která měla děti s výchovným problémy (jež ale nebyly tak závažné jako u předchozích dvou), své biologické děti nemá. Vyjádřila však názor, že všechny děti přijaté do pěstounské péče potřebují jiný výchovný přístup než děti biologické. Zbylé 2 respondentky, jejichž pěstounské děti neměly problémy s chováním se vyjádřily, že ke všem dětem přistupují ve výchově stejně.

Další důležitou součástí rodiny jsou biologické děti pěstounů. Všechny děti (kromě jednoho, které bylo v danou dobu batole) s přijetím nevlastního sourozence do rodiny souhlasily. U 2 respondentek se vztah jejich dětí začal měnit, a to v souvislosti s výchovnými problémy, které u přijatých dětí nastaly. Jejich vzájemné antipatie měly na biologické děti takový vliv, že i v dospělosti rodičům pěstounskou péči vyčítají.

Dvořáková (2015) ve své bakalářské práci shrnuje, že 9 dlouhodobých pěstounů se shodlo na tom, že jejich biologické děti přijaly pěstounské děti, jako kdyby to byly jejich „vlastní sourozenci“. Stejný názor mají v mém výzkumu 3 respondentky, z nichž jedna sice biologické děti nemá, ale má dítě osvojené, které přišlo do rodiny jako první.

Jelikož se ve své práci snažím zabývat i pozitivními stránkami pěstounské péče, ptala jsem se informantek i na tuto otázku. 3 respondentky uvedly jako pozitivní stránku velkou rodinu a radost z toho, že někomu pomohli, z nichž ještě jedna dodává, že alespoň nemusela chodit do práce. 1 respondentka v ní nic pozitivního nespatřuje a druhá po dlouhém přemýšlení uvedla pozitivum, že zjistila, co všechno je schopna zvládnout.

Druhou výzkumnou otázku jsem si stanovila s cílem zjistit, jak pěstounky hodnotí spolupráci s institucemi. Proces zprostředkování pěstounské péče hodnotily kladně, nedělalo jim problém nic podstoupit i následné doprovázení pěstounů si pochvalují a vnímají jako potřebné. Podle analýzy fungování dohod o výkonu pěstounské péče v ČR z roku 2015 (in Pazlarová, 2016) si pěstouni pochvalují služby, které jsou nabízené doprovodnými organizacemi. Nejlépe hodnocené bylo bezplatné vzdělávání (60,3 %), potom odborné poradenství (53,2 %), krátkodobá i dlouhodobá odlehčovací péče (41,4 % a 45,4 %) a pomoc při kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou (38,6 %).

Na spolupráci s pracovníky OSPOD mají různý názor, ale většina se shoduje, že je jim nepříjemný jejich dohled.

Mezi instituce lze také zařadit školu. Většina respondentek si spolupráci s ní chválí. Jedna respondentka má ale vyloženě negativní zkušenost, učitelky neměly pro děti pochopení a odsuzovaly celou rodinu, tedy i biologické děti.

V třetí výzkumné otázce jsem se zaměřila na aktuální problematiku pěstounské péče. Tématem, které bude v pěstounské péči vždy aktuální je kontakt dítěte s biologickými rodiči. Povinností pěstouna je podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, kontakt dítěte s biologickými rodiči rozvíjet a prohlubovat. Větší část respondentek se shodla, že v jejich případě rodiče o děti buď nestojí nebo na ně mají špatný vliv. Pouze 1 respondentka se o kontaktu s rodinou vyjádřila v pozitivním smyslu, jejím dětem kontakt s tátou pomáhá. Zajímavé je, že 2 respondentky uvedly, že kontakt s rodiči po nich nikdo nevyžadoval. V obou případech se ale jednalo o biologické rodiče, které neměly o děti zájem. Šlégrová (2014) ve své bakalářské práci popisuje, že většina dětí, které jsou svěřené do náhradní rodinné péče, není v kontaktu se svými biologickými rodiči, které už v době péče, kdy o ně měli pečovat, je zanedbávali. Autorka vycházela ze spisové dokumentace nezletilých dětí, které byly umístěny do pěstounské péče a

poručenství a byly vedeny na obecním úřadě obce s rozšířenou působností v Olomouckém kraji, k 1.1.2014 jich bylo 73.

Důležitou součástí institutu pěstounské péče je i pěstounská péče na přechodnou dobu. Názory respondentek na tyto pěstouny jsou vesměs pozitivní a vnímají je jako velmi potřebné, jelikož díky nim nemusí být malé děti umisťovány do dětského domova. Dětské domovy pro děti do 3 let by ale také nerušily, protože si uvědomují nutnost umístit děti, o které není v pěstounské péči přílišný zájem, například děti tělesně a mentálně postižené.

Jako překvapivé pro mě bylo zjištění, že 4 z 5 respondentek se o současnou situaci v pěstounské péči příliš nezajímají. Současnou podporu od státu v legislativě vnímají jako dostatečnou, ale 4 respondentky nad tím nikdy nepřemýšlely. Jediné změny v legislativě, které si uvědomují, jsou zvýšené dávky pěstounské péče v roce 2018. Když jsem jim naznačila změny, které pro ně mohly mít hodnotu, označily je jako důležité. Jednoznačně pozitivně popisovaly výši pěstounských dávek.

Respondentky jsem také požádala, zda by mohly něco doporučit zájemcům o pěstounskou péči. Jednomyslně se shodly s tvrzením, ať mají děti rádi. Některé například dodávaly trpělivost, nezáujatost, ať za děti bojují a mají pro ně pochopení. Fišerová (2016) také uvádí jako nejčastější doporučení pěstounům trpělivost, pevné nervy a mít rádi děti takové jaké jsou.

K otázce, zda by si pěstounky opět vzaly děti do pěstounské péče se 3 respondentky vyjádřily kladně a 2 jednoznačně záporně, jedna z důvodu sporů s pracovníky OSPOD a druhá má pocit, že se obětovala dětem z pěstounské péče a odstrčila své biologické děti.

Při zjišťování, jakým oblastem by se stát měl ještě věnovat, většina respondentek nic neuvedla. 1 respondentka mimo jiné zmiňuje, že by příbuzenští pěstouni měli podstoupit stejnou přípravu a školení jako ostatní pěstouni. Tento názor popisuje i Pazlarová (2016, str. 17) *Příbuzní jsou v péči ze zákona preferováni, jejich schopnost a připravenost pečovat je testována jen minimálně, což v některých případech vede ke svěřeni dítěte do prostředí, o jehož vhodnosti lze úspěšně pochybovat.* 2 respondentky se také shodly, že by se mělo věnovat více pozornosti odchodům dětí z pěstounské péče při nabytí jejich plnoletosti. Totožný názor lze vyčíst i ze Zprávy o rodině: *Navzdory změnám a rozvoji služeb, které systém náhradní péče v ČR v posledních letech doznal, zatím zcela chybí systémové řešení následné péče o mladé lidi po ukončení pěstounské (ale i ústavní péče) po dosažení plnoletosti. Postrádána je zejména dlouhodobá kontinuální podpora*

mladého člověka při vstupu do samostatného života, pokud jde o zaměstnání, bydlení, finanční gramotnost, dluhové poradenství, mezilidské vztahy, kontakt s biologickou (případně i pěstounskou rodinou), partnerství a rodičovství apod. (Kuchařová a kol., 2017, str. 174).

9 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala problematikou pěstounské péče pohledem dlouhodobých pěstounů. V práci jsem zmiňovala, že Česká republika je kritizována za vysoký počet malých dětí v ústavním zařízení. Podle statistik MPSV (viz. kapitola 2.3.1), se od roku 2013, kdy proběhla novela Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, počet dětí umístěných v pěstounské péči rapidně zvýšil. Toto poukazuje na fakt, že Česká republika udělala svými reformami krok správným směrem. V roce 2014 byl také vydán i nový občanský zákoník, který upravuje i rodinné právo, tedy i pěstounskou péči.

Ve své práci jsem si dala za cíl zmapovat a přiblížit současnou situaci a změny v legislativě v oblasti náhradní výchovy (zejména v pěstounské péči) a popsat názory dlouhodobých pěstounů na tyto oblasti. Zároveň také zjistit pozitivní či negativní zkušenosti dlouhodobých pěstounů s pěstounskou péčí, které ji mohou v různých oblastech života provázet.

Teoretickou část jsem rozdělila do 3 kapitol. V první kapitole jsem se věnovala rodině obecně, fyziologickému vývoji dítěte od dětství do období dospívání, typům ohrožení dítěte a socializaci. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na systém náhradní výchovy, především na pěstounskou péči a její legislativní rámec. Ve třetí kapitole jsem se věnovala samotnému dítěti v pěstounské péči a specifikům, která mohou jeho příchod do rodiny provázet.

V praktické části jsem si v souladu s cíli práce stanovila 3 výzkumné otázky. Abych mohla danou problematiku zkoumat co nejvíce do hloubky, vybrala jsem si kvalitativní výzkumný přístup, konkrétně polostrukturované hloubkové rozhovory. Rozhovor jsem uskutečňovala s 5 dlouhodobými pěstounkami. K analýze dat jsem použila metodu otevřeného kódování a stanovila kategorie, které se vztahují k mým výzkumným otázkám. Pomocí techniky vyložení karet jsem sestavila text, kterým jsem interpretovala obsah daných kategorií.

Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že většina respondentek se příliš nezajímá o současnou situaci v oblasti pěstounské péče. Ze změn v legislativě si 4 respondentky z 5 uvědomily jen zvýšení dávek pěstounské péče, jejichž výše je pro ně nyní dostatečná. Avšak vnímaly jako potřebné i ostatní změny, které jsem jim popsala. Také bylo zmíněno, že chybí následná péče pro děti, které dosáhnou zletilosti a opouští pěstounskou péči nebo že by příbuzenští pěstouni měli podstoupit stejnou přípravu a školení jako ostatní pěstouni. Institut přechodné pěstounské péče vnímají jako velmi

důležitý, ale zároveň informantky nedoporučují rušení všech dětských domovů do 3 let, jelikož jsou i malé děti, o které není v pěstounské péči velký zájem, například děti tělesně a mentálně postižené.

Šetření také prokázalo, že příchod dítěte do pěstounské rodiny s sebou přináší řadu změn, které ji více či méně ovlivňují. Informantky se shodly, že je nutné se přizpůsobit příchozímu dítěti a že neměly příliš času na jiné aktivity. V oblasti pozitivních a negativních zkušeností s pěstounskou péčí byla zmíněna špatná zkušenost s kontaktem s biologickými rodiči dítěte, buď nemají biologičtí rodiče zájem nebo tento kontakt na dítě působí negativně. Některé informantky zmínily i negativní rozvoj vztahů mezi pěstounskými a biologickými dětmi, a to do té míry, že biologické děti i v dospělosti rodičům pěstounskou péči vyčítají. Důvodem byly výchovné problémy přijatých dětí. Z výsledků šetření také vyplynulo, že nejzáporněji pěstounskou péčí vnímají informantky, jejichž přijaté děti měly vážné poruchy chování, které řešila i Policie ČR. Na pozitivní stránce pěstounské péče se většina respondentek shodla, že mají velkou rodinu a dobrý pocit z toho, že někomu pomohly.

Z výzkumu dále vyplynulo, že je kladně hodnocen proces zprostředkování a doprovázení pěstounské rodiny. Na následnou spolupráci s pracovníky OSPOD, se některé respondentky vyjádřily kladně a některé záporně. Spolupráce se školou byla také většinou vnímána jako bezproblémová.

Bakalářská práce mi přinesla nový pohled na práci s dítětem v pěstounské péči. Pro správný rozvoj dítěte je důležité, aby rodina plnila své základní funkce. Pokud nedochází k uspokojování fyzických a psychických potřeb dítěte, vzniká citová deprivace, která děti může poznamenat na celý život. Nyní si uvědomuji, že je potřeba s dětmi, které přicházejí do rodiny a mají výchovné problémy, ve všech směrech více pracovat, a ne je odsuzovat nebo zavrňovat.

Dle mého jsem cíl bakalářské práce splnila, jen některé výsledky pro mě nebyly v určitých oblastech dostatečné. Pokud bych měla příště výzkum dělat znovu, v oblasti systému náhradní výchovy a změn v legislativě bych spíše provedla rozhovor s pracovníky OSPOD, kteří by na tuto problematiku poskytly jiný, podle mě i lepší pohled.

Bakalářská práce může sloužit jako zdroj informací například pro zájemce o náhradní rodinnou péči, jelikož poukazuje na situace, které mohou po přijetí dítěte do rodiny nastat.

10 SEZNAM LITERATURY A DALŠÍ ZDROJE

ARCHER, Caroline. Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

BENDL, Stanislav. Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

DUNOVSKÝ, Jiří. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 2013. ISBN 728-80-257-0807-1

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.

HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

Hotová a kol. Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: RUDI, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.

JEDLIČKA, Richard. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.

KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ a Kateřina ŠLESINGEROVÁ. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk, Jarmila KOLUCHOVÁ, ed. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NELEŠOVSKÁ, Alena. Pedagogická komunikace v teorii a praxi. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0738-1.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- SOBOTKOVÁ, Irena. Průvodce rodičovstvím. Břeclav: Eva Klimovičová ve spolupráci s nakl. Adamira, 2012. ISBN 978-80-904217-3-8.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2019-06-12]. ISBN 978-80-87455-25-8. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Monografie.pdf>

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011 [cit. 2019-07-21]. ISBN 978-80-87455-01-2. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zakladni_informace_o_nahradni_rodinne_peci.pdf

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. Adopce.com [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: http://www.adopce.com/_files/adopce-deacb08fc2af20226091bf0333e8f074/rozum-a-cit-budovani-identity-ditete.pdf

Kojenecké ústavy na počátku roku 2019. In: Lumos [online]. [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Lumos_kojenecke_ustavy_2019.pdf

KUCHAŘOVÁ, Věra a kol. *Zpráva o rodině* [online]. Praha: VÚPSV, 2017 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30514/Zprava_o_rodine_2017.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Pěstounství je profese* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015a [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/23252/Pestounstvi_profese_archiv.pdf

Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015b [cit. 2019-07-21]. ISBN 978-80-7421-103-4. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-240.pdf>

Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2018 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7260>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/psychicky_vyvoj_ditete_v_nahradni_rodinne_peci.pdf

ZÁRASOVÁ, Zuzana, ed. *Dávky pěstounské péče*. In: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. 3.5.2018 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

Bakalářské práce:

FÍŠEROVÁ, Romana. *Pěstounská péče z pohledu pěstounů a problematika osvojení dětí* [online]. Jihlava, 2016 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: <https://isz.vspj.cz/bp/get-bp/student/44491/thema/5837>. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Vedoucí práce JUDr. Alena Prchalová Ph.D.

DVOŘÁKOVÁ, Kristýna. *Jak přijímají biologické děti pěstounů své sourozence v pěstounské péči a pěstounství svých rodičů* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/63534/BPTX_2013_2_11210_0_382751_0_151320.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

ŠLÉGROVÁ, Radana. *Náhradní rodinná péče – kontakt dětí umístěných v pěstounské péči a poručenství s biologickou rodinou* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: https://theses.cz/id/vxfuog/BP-_Igrov.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce PhDr. Linda Švrčinová, Ph.D.

Periodika

ČTK. *Transformace kojeneckých ústavů má začít v roce 2023, dohodla se ministerstva*. In: Zdravotnický deník [online]. 13.6.2019 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: <https://www.zdravotnickydenik.cz/2019/06/transformace-kojeneckych-ustavu-ma-zacit-roce-2023-dohodla-se-ministerstva/>

TEV. *Ministerstva chtějí dostat kojence z ústavů k pěstounům. Těch je však leckde málo*. In: Česká televize – ČT24 [online]. 13.11.2018 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2649887-ministerstva-chteji-dostat-kojence-z-ustavu-k-pestounum-tech-je-vsak-leckde-malo>

Legislativní zdroje

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. In: Praha: Parlament České republiky, 2012, Zákon č. 89/2012 Sb. [cit. 2019-07-21]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016 [cit. 2019-07-21]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/29715/Umluva_o_pravech_ditete.pdf

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: Praha: Parlament České republiky, 1999, Zákon č. 359/1999 Sb. [cit. 2019-07-21]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. In: . Praha: Poslanecká sněmovna ČR, 2011, Zákon 372/2011 Sb. [cit. 2019-07-21]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372>

Listina základních práv a svobod. In: . Praha: Česká národní rada, 1992. [cit. 2019-07-21]. Dostupné také z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

11 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OSPOD	orgán sociálně – právní ochrany dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ČR	Česká republika

12 SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1- Vývoj počtu dětí v pěstounské péči v období 2009-2018

13 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 - Vzájemné působení činitelů socializace

14 SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte závislého na pomoci jiné osoby

15 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Seznam otázek

Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru

16 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam otázek

1) Jaký byl u Vás důvod přijetí dítěte do pěstounské péče?

2) Nastaly nějaké změny po přijetí dítěte do pěstounské péče?

Doplňující otázky: Došlo ke změně Vašeho způsobu života?

Jak s Vámi jednalo Vaše okolí po přijetí dětí do Vaší rodiny? Například sousedi, přátelé, širší rodina.

3) Jak reagovali Vaše biologické děti na přijetí nového dítěte do Vaší rodiny?

Doplňující otázka: A jak se vztah mezi sourozenci vyvíjel dále?

4) Vnímáte jako důležité, aby dítě přijaté do pěstounské péče bylo v kontaktu se svou biologickou rodinou?

Doplňující otázka: Má biologická rodina zájem dítě vidět nebo se o něm alespoň něco dozvědět?

5) Nastaly u dítěte přijatého do pěstounské péče během pobytu u Vás nějaké výchovné problémy?

6) Postupujete jinak při výchově dětí přijatých do pěstounské péče než u Vašich biologických dětí?

7) Přinesla Vám pěstounská péče do rodiny něco pozitivního?

8) Jak hodnotíte spolupráci s institucemi při procesu zprostředkování a následném doprovázení Vaší rodiny?

Doplňující otázky: Jak hodnotíte spolupráci s pracovníky OSPOD v průběhu pěstounské péče?

Bylo pro Vás obtížné mít nad sebou neustálý dohled?

9) Jak hodnotíte spolupráci se školou při školní docházce nebo když se vyskytl nějaký problém?

10) Je něco, co byste doporučili novým zájemcům o pěstounskou péči?

11) Jaký máte názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu?

Doplňující otázka: Jaký máte názor na rušení dětských domovů pro děti do 3 let?

12) V posledních letech došlo ke změnám v zákonech týkajících se pěstounské péče. Vzpomenete si na nějaké pro Vás důležité změny?

Doplňující otázka: Cítíte se dostatečně finančně ohodnoceny?

Myslíte si, že nyní máte dostatečnou podporu od státu v legislativě?

13) Co byste ještě zmínili v souvislosti s pěstounskou péčí, o čem se tolik nemluví, ale mělo by se tomu věnovat více pozornosti?

14) Kdybyste do pěstounské péče měli jít znovu, udělali byste to?

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru

Respondentku osobně znám, proto jí během rozhovoru tykám.

1. Jaký byl u Vás důvod přijetí dítěte do pěstounské péče?

Když jsem adoptovala dceru, zjistila jsem, že bych chtěla pomoci ještě někomu dalšímu. Nabídl mi 2 mentálně postižené sourozence, neváhala a vzala si je do péče. Z této rodiny jsme pečovala ještě o dalších 6 dětí.

2. otázka: Nastaly nějaké změny po přijetí dítěte do pěstounské péče?

S každým dítětem nastane nějaká změna. Péče o ně je náročná, na nic jiného nebyl čas. Nejhorší bylo, když jsem měla skloubit péči o malé zdravé dítě s těmi mentálně postiženými, které jsem si vzala následně.

Já: A Jak s tebou jednalo tvoje okolí po přijetí dětí do Vaší rodiny? Například sousedi, přátelé, širší rodina.

Rodina vše akceptovala, chovala se, jako kdyby se nám narodilo dítě.

Naši přátelé nás brali takoví, jací jsme. Hodně přátel máme z ostatních pěstounských rodin, se kterými se různě setkáváme. Sousedi se k nám chovali pořád stejně, ale sledovali nás, jak oblíkám své děti, jestli mají čisté boty, jak se k nim chovám a pak jsem se to různě dozvíдалa od známých.

3. otázka: Jak reagovali tvoje děti, které už jsi měla v pěstounské péči na to, že přijímáte zase další děti?

Dcera, kterou jsem měla jako první, byla příliš malá na to, aby to posoudila. A potom když jsem si brala další a další děti, tak ty předchozí s tím musely souhlasit. Když se vyskytly problémy u mladších dětí, tak ty pubertální ze srandy řekly, že jsme si mohli vzít někoho jiného. Všichni mezi sebou mají hezké vztahy, máme se rádi všichni. I když tady už většina nežije, často se scházíme, někteří synové a dcery jsou tu každý den, jiní jednou za týden, to je různé.

4. otázka: Vnímáš jako důležité, aby dítě přijaté do pěstounské péče bylo v kontaktu se svou biologickou rodinou?

Nejsem zastánce setkávání nebo kontaktu s biologickou rodinou.

Já jsem kontakt uskutečnila třikrát a vždycky to dopadlo naprostou katastrofou. Jednou mě babička dětí fyzicky napadla a těch jmen, co jsem si vyslechla. To jsem byla jednou jedinkrát u nich a v životě bych to už neudělala. Pokud děti chtějí vidět, tak ať sem jedou, ale o to už nestojí, to už je pro ně moc namáhavé. A děti je ani nechtějí vídat. Rodině posílám 1x za rok dopis, jak se děti mají, ale většinou není žádná odezva.

Už se nám několikrát stalo, že se rodiče ozvou, až když je dětem 18, protože už je předpoklad, že si vydělávají. Jedna matka psala přes Facebook svým dětem, že už by za ní taky mohly přijet a přivést jí peníze, když ona na tom není úplně dobře. Bez toho, aby se jim někdy ozvala, že by je ráda viděla.

5. otázka: Říkala jsi, že u dětí nastaly problémy, myslíš tím výchovné?

Jo. Myslím, že většina z nás si tím prošla. Zažila jsem toho spoustu, děti kradly, lhaly, měly neshody s ostatními dětmi ve škole, praly se, doma se nechtěly učit, nechtěly poslouchat, pořád si jen hlídaly, aby ten druhý nedostal víc. Ale časem se to, až na výjimky zlepšilo.

6. otázka: Myslíš si, že je potřeba postupovat jinak při výchově dětí přijatých do pěstounské péče než u biologických dětí?

Většina pěstounských dětí zažila takové věci, které na nich zanechaly následky. V určitých oblastech podle mě všechny děti potřebují jiný přístup. S biologickými dětmi nejsou až takové problémy.

7. otázka: Přinesla Vám něco pozitivního do rodiny pěstounská péče?

Přinesla mi to nejdůležitější, a to jsou děti a velkou rodinu. Ale nebudu se tajit tím, že jsem prostě nemusela chodit do práce.

8. otázka: Jak bys ohodnotila spolupráci s institucemi při procesu zprostředkování a následném doprovázení Vaší rodiny?

Já jsem ve všem spokojená, nic mi nedělalo problém a spolupráce byla dobrá.

Já: A jak hodnotíš spolupráci s pracovníky OSPOD v průběhu pěstounské péče?

Já hodnotím výborně. Ať jde o obecní či krajské pracoviště. S OSPODEM spolupracujeme stále, jejich péči i služby hodnotím nad rámec jejich povinností. Oni jsou takoví, že říkají na rovinu pravdu, a ne všichni pěstouni tohle snesou.

9. otázka: Jak hodnotíš spolupráci se školou při školní docházce nebo když nastal problém?

Opět hodnotím výborně. Záleží na osobnosti učitele, ale všichni jsou schopni pomoci. Pokud jsou u dítěte problémy, tak i já musím naslouchat druhé straně. Vždy se našlo takové řešení, aby dítěti pomohlo.

10. otázka: Je něco, co bys doporučila novým žadatelům o pěstounskou péči?

Doporučuji trpělivost, nezaujatost. Děti v pěstounské péči většinou nedosáhnou toho, co si pěstouni přejí. A neházet do jednoho pytle děti s jejich biologickými rodiči. Jednou mi například matka pěstounka řekla, když začala mít s přijatou dcerou v pubertě problémy, že biologická matka je šlapka, tak tahle bude taky a vrátila jí do dětského domova.

Nemělo by se dítěti říkat, ty jsi stejný jako biologická máma nebo táta. Dětem to hrozně ubližuje. Ještě doporučuju komunikovat s dětmi, dát jim čas, a hlavně ať mají dítě rádi.

11. otázka: Jaký máš názor na krátkodobé pěstouny?

Mám na ně kladný názor, je jich potřeba. Lepší dítě dát do rodiny než do ústavu. Je jich málo a znám spoustu krátkodobých pěstounů, kteří teď končí, protože už to dál nedávají. Ale jsou pěstouni slušní a jiní méně. Když ještě měly rodičovský příspěvek, tak ty slušní pobírali co nejmenší příspěvek. Ale ti, co to dělali hlavně pro peníze, si dali nejvyšší příspěvek okolo 12 000 Kč měsíčně, aby ho rychle vyčerpali a se všemi dávkami brali na dítě, které měly rok tak 40 000 Kč měsíčně. A dlouhodobí pěstouni, kteří potom dítě dostali na většinu jeho života, neměli nárok na nic, když už byl rodičovský příspěvek vyčerpaný.

Já: A jaký máš názor na rušení dětských domovů pro děti do 3 let?

Nesouhlasím s tím, protože kojenecké ústavy jsou důležité pro mentálně i tělesně postižené. Ne každý pěstoun by zvládl starat se o dítě s handicapem. Ale samozřejmě zdravé dítě nemá co dělat v kojeneckém ústavu.

12. otázka: V posledních letech došlo ke změnám v zákonech týkajících se pěstounské péče. Vzpomeň si na nějaké pro Vás důležité změny?

Tak začaly se uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče, z těch plynuly různé výhody pro pěstouny a zabezpečují je ty doprovodné organizace. A přidaly taky peníze a od minulého roku znovu přidali peníze.

Já: A jsi spokojená s částkou, kterou dostáváš?

Jasně, že jsem.

Já: A myslíš si, že teď máte dostatečnou podporu od státu v legislativě?

Teď je nejlepší situace, jaká kdy byla.

13. otázka: Co bys mohla ještě zmínit v souvislosti s pěstounskou péčí, o čem se tolik nemluví, ale mělo by se tomu věnovat více pozornosti?

Ať jsou příbuzenští pěstouni povinni absolvovat školení a přípravu stejnou jako ostatní pěstouni. Projít posuzováním, psychologickým vyšetřením. Ještě mě napadá, že dospělí, kteří odchází z pěstounské péče by měli dostávat větší šanci. Prostě následná pomoc po odchodu dítěte z pěstounské péče. Je spousta rodin, kde když se ukončí v 18 letech příspěvek, který na dítě dostávají, tak je prostě vyšoupnou na ulici. Oni jsou najednou úplně ztraceni a neví co s životem. Dostávají sice malý příspěvek do začátku, ale pak už je všichni nechají být, ať si žijí, jak chtějí. Stát sice vyplácí dávky, dokud děti zůstávají u rodiny a studují, ale takových je málo.

14. otázka: Kdybyste do pěstounské péče měli jít znovu, udělali byste to?

Ano, určitě. Ale už bych asi nebyla dlouhodobý pěstoun, ale krátkodobý. Krátkodobí pěstouni prostě poskytnou základní péči a dítě jde dál. Dlouhodobý pěstoun musí se vším bojovat. Ale zase je fajn mít vnoučata. Ale jo, šla bych do dlouhodobého pěstounství znova. Líbí se mi, že vidím, jak to pokračuje. Ze zpočátku blbých dětí, teď mám nádherný chytrý vnoučata. Například jedna dcera neuměla v sedmi letech jíst lžící a pít z hrnečku a teď jsou její děti na gymplu.